

ПРАВОСЛАВНИ ЕЛЕКТРОННИ КНИГИ

Всички книги в този сайт ги има свободно в интернет пространството на съответните сайтове, които съм посочила. Аз само съм ги събрала на едно място и преобразувала в различни формати, за да могат да се четат от различни устройства.

[Ако оценявате труда ми и харесвате сайта може да направите дарение.](#)

КАССИАНА

ИЛИ

Повест за християнската любов

по изданието: [Касиана или повесть о христианской Любви](#)

Светител Николай Сръбски

Съдържание:

Въведение

Глава 1. Гърбавата Юлия

Глава 2. Калистрат

Глава 3. Дни и промени

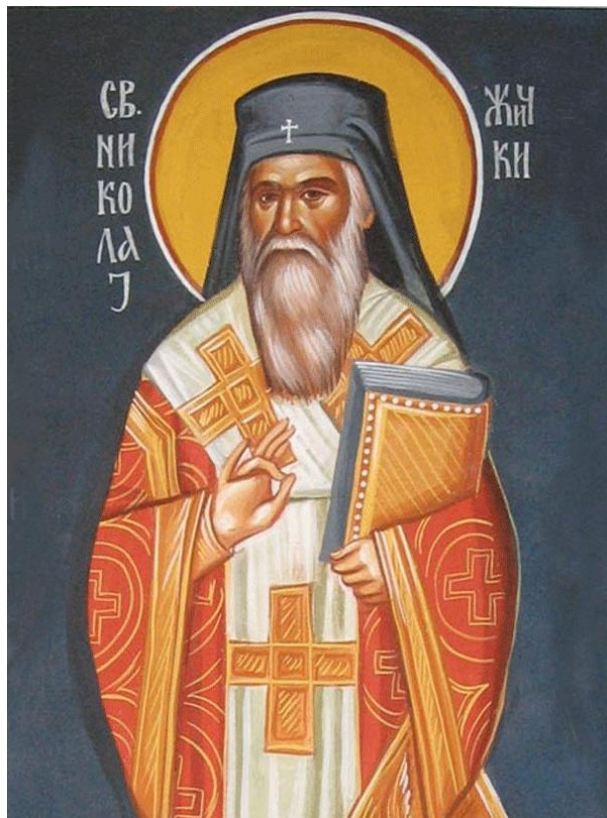
Глава 4. Касиана

Глава 5. Зад манастирските стени

Глава 6. Сто слова за Божествената любов

Глава 7. Всичко тайно става явно

Глава 8. Света Сърбия

Светител Николай Жички

Въведение

Един тих, топъл пролетен ден в навечерието на Възкресение, три кабриолета с открити гюруци пътуваха от Сараево към манастира Милешево. Пътниците бяха знатни сърби от Сараево, дали по време на Първата световна война обет Богу при евентуална победа на Сърбия над Австрия да дойдат в този манастир и там, над гроба на свети Сава да принесат благодарност на Господа. Това бяха благородни и уважавани люде, освободени от затвора след влизането на сръбската войска в Сараево, надживяли много стотици свои православни братя от Босна, които бяха завършили живота си страдалчески и мъченически за своята вяра и свобода. Общо те бяха дванадесет на брой, и между тях - четири жени. Няма да назоваваме всички, освен трима от тях, най-известните. Един от тях бе Павле Сарайлия, синът на прочутия Йов Сарайлия, търговец на коприна и

тъкани, вторият - доктор Петър Сумрак, възрастен сараевски лекар, а третият, Марко Кнежев, бе държавен служител и благотворител.

Пътят бе дълъг и уморителен, предстоеше им да прекарат още два дни на път, нощувайки в манастирските странноприемници, и чак на третия ден около привечер да стигнат манастира Милешево. Привечер на втория ден те пристигнаха в градчето Прибой и се отправиха към близкия манастир Банья, към странноприемницата. В непосредствена близост до този манастир, *задужбина** (*манастир или храм, издигнат за душевно спасение) на сръбския крал Урош (XIII век), има аязмо с гореща лековита вода. Пътниците се помолиха Богу в храма, изкъпаха се в чудотворния извор и с добро душевно разположение започнаха, по-точно, продължиха разговора си.

Когато спометатата троица се разположи на една маса, Павле Сарайлия каза:

- Господа, трябва да ви открия една тайна преди да стигнем Милешево. До момента, когато стигнем в Милешево, всички ние имаме една цел в нашето поклонническо пътуване - да изпълним обета, даден през време на преживяните в тази война ужаси, и да принесем благодарност на Господ Бог за даруваната ни свобода. Но аз имам още една специална поръка, завещана от покойния ми баща. На всички вас, както и на цяло Сараево, е известно името на монахиня Касиана, наричана другояче Гърбавата Юлия. Моят баща, който бе близък приятел на нейния, ми предаде този ръкопис за гърбавата Юлия, и преди смъртта си ми завеща, когато имам възможност, да го отнеса в манастира Милешево, и там да го добавя към някакъв ръкопис на отец Калистрат, духовника на нашия дом. Да се оттегляме за сън още е рано, и ако желаете, ще ви прочета ръкописа на моя баща.

- Желаям, желаям, - отвърнаха останалите.

Тогава Павле измъкна от чантата си необикновения ръкопис върху пожълтяла от времето хартия и започна да чете.

На първата страница пишеше:

„Повест за дъщерята на приятеля от моето детство, покойния днес Никифор Милич, бивш сараевски помещик и за големия старец-духовник и мой приятел, отец Калистрат, игумена на манастира Милешево. Забранявам да се разгласява това до моята смърт и края на австрийското робство над Босна, които, с Божията помощ скоро ще

последват едно след друго. Това завещавам на сина ми Павле или на неговите потомци”.

След като прочете заглавието, Павле обясни:

- Трябва да знаете, господа, че моят баща имаше дар слово и написа много статии и стихове за „*Босанската вила*”. Никифор Милич бе неговия най-добър приятел. А игумен Калистрат се отбиваше у нас, когато идваше в Сараево. Аз едва го помня. Помня, че като дете целувах ръката му, а той ме галеше и благославяше. Гърбавата Юлия, когато тя още живееше в Сараево, аз не помня, но добре я помня като монахиня Касиана. Два или три пъти тя идваше в Сараево и се отбиваше у нас. А сега чуйте, какво пише баща ми за нея:

Глава 1

Гърбавата Юлия

Славеите вече бяха извършили своето всенощно славословие на Твореца, когато огромното слънце започна да изгрява на изток. Грамадното слънце, божеството на всички езически религии, се появи, подобно на голям меден кръг, из-зад Куюнджи махала* (**кварталът на занаятчиите медникари и златари*), за да продължат на свой ред този химн на Бога. Но ако ти, прекрасно слънце Божие, мислиш, че си станало най-рано от всички в Сараево, то се лъжеш. Още по-рано от теб отец Калистрат прославяше своя Творец, стоейки пред иконите и четейки Причастните молитви преди Литургия. Той още не бе привършил четенето, когато някой потропа с железния пръстен на портата. Привикнал по манастирски обичай, че посетителят пред портата казва: „*Господи, Исусе Христе, Боже наши, помилуй нас*”, той изчака, надявайки се да чуе тези думи, за да отвърне „*Амин*”. Но когато тропането продължи, той попита:

- *Кой е?*

- *Аз, свети отче, отвори ми.*

Някакъв женски глас. Калистрат се прекръсти и отвори портата. Пред него стоеше някакво женско същество, малко и гърбаво, страшно гърбаво. Млада жена, богато облечена, с пъстра кърпа. Но гърбицата, гърбицата бе това, което най-ярко се забелязваше у нея, като че гърбицата носеше нея, а не тя гърбицата.

- Добро утро, отче. Простете, че така рано ви безпокоя, но това ми е много необходимо.

Като се приближи и небрежно целуна ръката на духовника, тя продължи:

- Днес, след светата служба вие ще венчаете една двойка, нали така?

- Да, - отвърна свещеникът. - Още не съм ги виждал, но ми беше казано да ги венчая.

Тогава младата жена извади изпод дрехите пистолет, показва го на духовника и извика:

- Дойдох да ви кажа, че когато ги венчавате пред олтара, аз ще убия младоженеца. Той е сгоден за мен, а днес се венчава за друга. Не се учудвайте. Гърбавата и уродлива Юлия ще извърши това, дори и ако животът ѝ след това да завърши.

- Но, дъще моя, - започна Калистрат, - това е храм, венчанието е уговорено, и в църквата вече имаше три оглашения, а митрополитът се разпореди, аз да дойда от Милешево и да заместя болния енорийски свещеник. Не знаех нищо за пречките. Защо ти по-рано не протестира, когато свещеникът питаше в храма, има ли някой нещо против този брак?

Жената отвърна с ярост:

- Напразни са моите протести. Двамина ме измамиха, и аз протестирах без успех. Този е третият. Сега ще протестирам не с женски речи и сълзи, а ето с този пистолет.

И очите ѝ засвяткаха като на лъвица. Смутен и развълнуван, милешевският монах изгуби самообладание, но като се взе в ръце, каза:

- Седни, дъще моя златна, седни тук и ми разкажи твоята история.

Девојката поривисто седна на дивана и започна да разказва:

- Дълга е повестта на моя живот, но накратко ще я разкажа. Родителите ми умряха, и цялото си състояние оставиха на мен. Това е голямо състояние: земи, гори, къщи и магазини, и пари. Но за какво ми е всичко това, когато съм толкова гърбава, като никой друг на света! Повече приличам на камила, отколкото на човешко същество.

Тук девојката изхлипа, но сдържа сълзите и продължи:

- Знаейки, колко съм гърбава и уродлива, вече се бях примирила с горчивата си съдба и реших никога да не се омъжвам, даже и ако се намери някой, който да ми предложи това. Но се намери един човек - изверг, който съчета пътя си с моя. Той работеше в търговията при моя баща, а баща ми го изпъди заради пиянство. Започна да ми говори галени думи, като на някоя красавица. О, колко ангелско е лицето ти! Колко чудни са сините ти очи, като две Божии небеса! Колко нежни са ръцете ти, като пролетни лалета! Колко гъста е твоята руса коса! И други подобни глупави нежности без край, и така ден след ден.

Старият монах внимателно погледна девойката в лицето и се съгласи, че нейният неверен жених ни най-малко не е преувеличил, говорейки за красотата на лицето ѝ. Но страшната гърбица разваляше всичко и приличаше на чепато дърво, от което, като от крива рамка, сияеше лицето ѝ.

- Знаех, че това са само нежни думи, но те ми допадаха. Нали на всички им е нужна нежност, и на хората, също както и на конете, и на кучетата. А особено на мен, отхвърлената, уродливата сиротинка. И когато той прати сватове за мен, аз се съгласих. Оттогава, в продължение на три месеца, му давах пари, когато искаше и когато не искаше. Внезапно той изчезна от Сараево. След това чух, че се е оженил някъде в Австрия за някаква разведена. Нека това да не му бъде за щастие... Вторият беше един студент по медицина от Бока Которска, когото издържах докато стана лекар.

Прекарвах лятото в Приморие и често идвах в дома на родителите му до Нови Херцог. На тях също много им помагах: ремонтирах им къщата, върнах им дълговете, купих им добитък и им направих много подаръци. Когато той завърши следването си, решихме да се венчаем в един известен сръбски манастир „св. Сава”. В уречения ден аз дойдох в храма заедно с дойката, нашата стара прислужница, която живееше у дома още преди моето раждане и беше за мен като майка, когато мама почина. Но, уви, ние дойдохме, а той - не дойде! Свещеникът разпита хората и узна, че миналата нощ той е заминал неизвестно къде, и е заповядал на родителите си да не идват в църквата. „Такова нещо още не се е случвало в нашия манастир!”, - възкликна духовникът, закри лице с ръцете си и с голямо смущение се оттегли от нас. А аз три дни плачех на рамото на милата ми бавачка, докато не изплаках и последната сълзица от моето сърце.

(Когато Павле Сарайлия четеше тази повест за бекешевския лекар, доктор Сумрак закри глава с ръцете си и силно изхлипа, но присъстващите приписаха това на жалостивото му сърце).

- *Бързате ли, отче?* - попита девойката.

- *Не, не. Слушам внимателно,* - отвърна отец Калистрат. - *До Литургията имаме още цели два часа.*

- *Благодаря ви, сега завършвам. След тези два тъжни случая намразих всички мъже като лъжци и лицемери. И дадох на дойката дума, че повече няма да помислям за брак, даже и ако стане чудо и царският син прати сватове да ме иска. Но, за нещастие, се случи още едно изкушение, повярвах и на трети. Съседът, синът на господарката, с когото заедно растяхме и ходехме на църковно училище, започна да ме ухажда. Аз решително го отхвърлих в началото. Познавах го добре. Цяло Сараево го познаваше. Той повече обичаше да дружи с турците, отколкото със сърбите. Ибрахим, синът на мюсюлманския свещеник от джамията Бег, беше негов пръв приятел в пиянството и играта на карти. Двамата бяха побратими, и също се бяха зарекли, един на друг да бъдат кумове на сватбите им. Когато се случеше някой скандал в Сараево, всички бяха наясно, че в това са замесени Буле и Ибрахим. Обедняваше ги разгулния живот и кръчмите, а не кръстът и полумесецът. Аз, отче, решително го отхвърлих. Знаех, че е мошеник и картоиграч. И той самият казваше, че за една нощ може всичко да проиграе цяло Сараево и две села отгоре. Усещах, че не ме обича, но аз самата силно се влюбих в него. Нощите той прекарваше в игри на карти. Помоли ме да му припиша един магазин. Аз веднага го направих. Той продаде магазина и се откупи от затвора. Бях толкова омагьосана, че бих му дала цялото си притежание, ако беше поискал. А и той не се срамуваше да иска всеки ден. Най-накрая разбрах, че е измамник. А днес, вижте, той се венчава за друга. Но ви давам дума, че жив той няма да снесе венеца от главата си. Ще го убия в църквата, за да се потресе цяло Сараево, и всички съблазнителки да се уплашат. А и за да... вашият Бог да се вразуми и да не помрачава този свят, създавайки мошеници и измамници.*

- *Дъще моя,* - възкликна Калистрат, - *ти богохулстваш. Какво ти е виновен Бог?*

- *Аз не вярвам повече в съществуването на добрия Бог. Има само някакъв зъл Бог, който помага за потъпкването на доброто и процъфтяването на злото. Някога с цялото си сърце вярвах в добрия Бог и се молах, и пеех в църковния хор. Но човешката неправда ме отврати и от Църквата и от*

Бога. Затова днес искам да призова за отговор този Бог на правдата, и да извърши праведна мъст, и във вашия храм да пролея нечистата кръв на този измамник. Искам да отмъстя и за себе си, гърбавата Юлия, и за всички гърбави девойки, чиято скръб задълбочават безсъвестни хора.

- Замлъкни и не богохулствай повече! - възкликна духовникът. - Съществува добрият Бог на правдата, в Когото ти истински си вярвала, както и твоите родители, докато не си попаднала в сатанинските мрежи. Съществува Бог, но съществува и сатана, противникът на Бога. Бог е дал свобода на хората, за да следват или Него, или Неговия противник. Благият, праведният Бог не е виновен, че твоите годеници са се впрягали в сатанински хомот, нито, че ти лекомислено си водела с тях дружба и си се влюбвала в тях. А ти се разкай за богохулните слова, които изговори в свят ден пред мен, старият Божий слуга.

- Няма да се разкай и няма да се откажа. Днес искам аз да бъда бог над живота на този злодей и над моя. Простете ми, отче, за безпокойството.

Тя се поклони и излезе. Калистрат бързо написа бележка и я изпрати на младите, че днес няма да може да ги венчае. Юлия нищо не знаеше за това.

Глава 2

Калистрат

Когато клепалата*(дъска, по която се почуква с дървено чукче) на християнските църкви удариха за вечерня (пред турците не можеше открито да се бият камбаните), а ходжите от минаретата извикаха акшам* (*призив за вечерна молитва), старецът Калистрат забърза към стария сръбска храм. Разпътният град Сараево в това време отиваше да танцува и да се весели. И тъй ще продължава - за бащите до полунощ, а за синовете до зората. За отец Калистрат всичко това нямаше по-голямо значение от свиренето на щурците или бухането на сова през нощта, всичките тези градски забавления и веселби. Той не одобряваше и не осъждаше този живот. „Има два житейски пътя, - казваше той, - единият е мирският, а другият - е монашеският. Тези, които вървят по мирския път, не са давали обети, че ще вървят по този път до смърт, а монасите са дали обет да вървят по предназначения монашески път - до смърт. Затова мирските хора, когато изпитват разочарования по тоя хлъзгав път, могат да се покаят и да излязат на по-добрия път, водещ към Вечния живот. Монасите обаче, не могат да бъдат разочаровани или да променят начина си на живот. Могат само да

падат и стават, отново да падат и отново да стават по този път”. Така мислеше той, така и говореше. За него не съществуваше нито Сараево, нито Стамбул, нито земният Йерусалим, нито целият свят. Той носеше в себе си свой свят, безкрайно отдалечен от този свят, и своя музика, нечуваната симфония на Ангелските същества. Петдесет години вече старецът Калистрат се подвизаваше в Милешево. Сутрин и вечер кадеше пред иконите и фреските на Божиите светители, постници, мъченици и Ангели. И те за него станаха по-близки от живите хора, с които той общуваше като със сенки. За него реалността бе това, което бе изобразено на иконите и фреските, а символично и лъжовно като сянка - онова, което във вид на плът и кръв, увито с дрехи, се движеше около него или влизаше и излизаше от храма. Починалите той смяташе за истински свои приятели, живите - за относителни. Но в замяна на това любовта му към живите хора беше безкрайна - заради Христа и заради вечния живот. Всеки път, влизайки в олтара, той се спираше пред огромния стенопис на св. Сава и се замисляше. За какво мислеше той?

„Ето, - като че казваше той, - ти, свети отче, на твоите седемнадесет години си оставил суетния свят и си се прилепил към Онзи, Който от любов ни е сътворил, и с любов очаква нашето обръщане. А аз дойдох на двадесет и седем години. Ти си като княз, а аз - съм простолюдие. Помогни ми, в Небесното Царство моята глава да се намери близо до твоите нозе”.

Между другото, макар Калистрат да произлизаше от семейство на прост занаятчия, изобщо не беше обикновен човек. Баща му бе шивач в Сиеница, а той самият бе завършил семинария и висше богословско училище в Атина. Говореше гръцки също така свободно, както и сръбски. На два пъти му предлагаха архиерейски сан, но той учтиво отказваше. И за това бе още повече почитан не само в Полимъл, но и в Херцеговина, и в Босна. Почитаха го като чудотворец и християните, и даже мюсюлманите, защото мнозина болни се изцеляваха, а безумните идваха в разум по неговите молитви. Епископите идваха при него на изповед. Веднъж един епископ го попита: *„Кое е по-важно от всичко за свещеника?”* Той отвърна: *„Най-важно е да общува преди всичко с Царя, след това с царските придворни и велможни, а след това вече с царските слуги”*. Цар той наричаше Христа, царските придворни - светците, а царските слуги - хората от този свят. Защото, казваше той, тези, които общуват само със слугите, не зачитайки Царя, предизвикват Неговия гняв.

Стареца Калистрат никак не го интересуваше нито Сараево, нито който и да било друг човешки мравуняк. Единствено послушанието към неговия архиепiscop го бе довело в Сараево. Но енорийското си служение извършваше с гореща ревност и служеше не на хората, а на Бога. Въпреки, че духом пребиваваше в надоблачните висини, от тези висини по-лесно вникваше в хората и обстоятелствата, по-лесно разбираше човешките нужди и по-правилно ги лекуваше. Случаят с гърбавата Юлия не го смути, но го наскърби и го въведе в дълбок размисъл. Кой може да разбере хода на мислите на истинския монах? Това не са мисли на мирянин, които като пеперуда прелитат от предмет на предмет, от образ на образ, от едно чувство на друго. Не, не такива са мислите на истинския монах. Те са много по-прости. Започвайки да мисли за земното, той веднага вдига мисления взор към Небесния свят, за да гледа през този небесен бинокъл към земята, и с небесен фенер да осветява хората и събитията на земята. Иначе казано, той и не може да мисли без молитвата. Не може монахът в размислите си за характерите на хората и за случващото се между тях да не съедини в една мисъл небесното и земното. Затова всички монашески размисли са молитвени размисли, небесно-земни. Такива бяха и мислите на милешевския старец-монах.

След дълги размисли за случая с гърбавата Юлия той каза на глас:

- Не, не, със свои сили не ще мога да ѝ помогна. Най-лошото е, че е изгубила вяра, и даже е започнала цинично да хули Бога. Ако тя не осъзнае това, но като безбожница убие този нещастник, а след това и себе си, с това него все още може да го спаси от ада, но себе си ще погуби навеки. Тук аз не мога да ѝ помогна, но само Ти, всевишни Боже.

Като рече това, старецът взе Псалтира и започна да чете. След всяка катизма, а Псалтирът се дели на двадесет катизми, падаше на колене и произнасяше молитвите си изключително „за рабинята Божия, грешната Юлиана”. Тези молитви се изливаха от самото му старческо сърце и се оросяваха със сълзи. След първата катизма той възнесе към Бога следната молитва:

- Господи, велики и страшни, Който наказваш и милваш, за да може с това наказание или помилване да спасиш хората, спаси грешната Твоя рабиня Юлиания. Отгони от нея сатаната, който е помрачил нейния ум към Тебе, Когото благославя цялото Ангелско войнство. Защото не може чистият и здравият ум да отрича или да хули Тебе, но само помраченият. Даже голямото слънце се покрива с мрак, когато месецът застава между него и земята. Така и мрачният сатана е застанал между нейната душа и

Тебе, и душата ѝ се намира в мрак, в който тя не Те вижда. Щедри, милостиви, дълготърпеливи Господи, смили се над Твоята рабиня Юлиания. Просвети ума ѝ, умири сърцето ѝ. Озари я със Своя Свети Дух, за да може в покаяние да Те познае и да прослави Теб, Единия истинен Бог и наш Спасител...

Такива и подобни молитви възнасяше старият духовник за Юлиания след всяка катизма. Като свърши четенето на Псалтира, той прочете още и Покаяния канон към Пресвета Дева Богородица. Сараевските петли по многобройните градини пропяха зазоряването, когато умореният молитвеник се отпусна в леглото.

Глава 3

Дни и промени

Гърбавата Юлия не знаеше, че Калистрат бе отложил Венчанието. Тя дойде на Литургията и зае място до дясната певница, защото знаеше, че на Венчанието женихът стои пред олтара вдясно от невестата. В дясната си ръка, под дрехите държеше пистолет. Тя нито веднъж не се прекръсти. Лицето ѝ бе мъртво бледно. Отец Калистрат забеляза всичко това. Чак след края на службата девойката узна, че Венчанието е отложено. От нервното напрежение Юлия силно бе изнемощяла и, подкрепяна от дойката, едва се добра до изхода на храма. Съзнанието ѝ се помрачи и щом само я докараха в къщи, тя рухна върху леглото. Калистрат сега бе убеден, че Юлия действително е способна да извърши злодеяние в храма. Затова той ме повика, Йово Сарайля, за да ида на сутринта при този нещастен Вула и да му предам, че Калистрат не може да го венчае в сараевски храм нито следващата неделя, нито по друго някое време. Но ако той е решен да се венчае, нека се венчава някъде на друго място, и за това да не знаят в града, и особено, за това да не знае Юлия. Така ми каза той, и аз тръгнах, и предадох всичко на Вула. Като чу това известие, нещастният се развика:

- Аз ще премина в Католическата църква! Мога да премина и в исляма. На мен ми е все едно. Никой не може насила да ми натрапва отвратителната гърбава Юлия. Тя - е едногърба камила, и ако аз се оженя за нея, ще стана двугърба камила.

- Как не ви е срам, млади човече! Бог чува и ще отплати за това, - му казах аз и се върнах у дома.

Няколко нощи Юлия не можа да заспи. Нервите ѝ се разиграха и гонеха съня. Заради това тя дълго не отпускате дойката и я молеше нещо да ѝ разказва. Дойката седнаше на края на леглото и си спомняше за доброто старо време, когато простата дадена дума значеше повече, отколкото писменото обещание, и когато човек даваше на човек назаем под честна дума до четиристотин дуката, и когато хората не познаваха изневерите в брака, или разводите, и когато жените раждаха по дванадесет деца.

Тук Юлия я прекъсна:

- Ох, дойке, колко бих искала да имам деца. Само заради децата се решавах на брак. Хората презирам, но децата обичам неизказано. Децата, дойке, децата! Какво може да бъде по-добро от децата, и особено от многото деца? Не просто като едно цвете, но като цял букет от цветя? Ох, дойке, дойке! А какво мислиш ти за Калистрат?

- Мисля, злато мое, че е свят човек.

- Ох, свят човек! Лицемер, като и всички други.

- Не, злато мое, не, овчице моя, не е като другите. Той живее по-бедно от всеки сараевски занаятчия, а всички ни обогатява с дух и истина. А когато служи в храма, аз самата съм виждала това и другите също, лицето му сияе като слънце. И турците го почитат, и наричат Баба Калуджер* (*велик монах), а мюсюлманките отиват при него да се помоли за болните им деца. Ето какъв е нашият духовник, гълъбице моя.

- Остави, дойке, тези глупости и върви, върви сега да спиш.

Боже, толкова сложно е всяко човешко същество! Въпреки, че Юлия изрече думите, хулещи Бога и Неговия слуга, в дъното на душата ѝ се криеше някаква сила, която противоречеше на нейните думи. Всеки ден тя изпращаше дойката при отец Калистрат, молейки го да дойде. И в продължение на седмицата старецът три пъти намери време да отговори на нейния призив.

- Благодаря ви, отче, че миналата неделя не венчахте този изверг. Но вие ще го венчаете следващата неделя. Знайте, че този път все пак ще станете свидетел на две смърти пред олтара. Не съм се разколебала в своето намерение. Ще убия него, ще убия и себе си.

Старецът се ужаси в душата си, като че ли чу глас на демон от ада. След това каза:

- *Ти няма да го убиеш нито другата неделя, нито някой друг неделен ден, защото аз няма да го венчая в Сараево. Бъди спокойна и хвърли пистолета в река Миляцка. Има Някой по-голям от теб и мен, Който съди, и Който и него ще съди. А Бог не съди от мъст, както ти искаш, но по правда и любов, само поради едната висша правда и любов.*

- *Каква е тая висша любов? Нима любовта не е една и съща винаги и навсякъде, телесна и страстна? Бих искала да чуя за това, - присмехулно каза девойката.*

- *Дъще моя, не бива за висшата или небесната любов да се говори с този, който е изгубил вярата в Бога. Когато в теб се върне предишната вяра в Бога, само тогава ще бъдеш способна да чуеш и да познаеш тази висша Божествена любов, която не зависи от телесната красота или от уродството. Защото вярата е коренът, от който расте и се извива нагоре стъблото на надеждата, и на който сияят златните плодове на любовта.*

Когато старецът дойде при тях следващия път, Юлия много, много плака пред него и ропта срещу Бога, Който я е сътворил такава уродлива. На това старецът ѝ отвърна:

- *Повярвай, дъще моя, че Бог те е сътворил такава поради преголяма любов към теб. Какво би искала повече да имаш: гърбав гръб или слепи очи?*

- *Ох, слепота, това е страшно!*

- *Несъмнено, слепотата е по-тежък недъг. За моя живот съм виждал стотици слепи, но сред тях нямаше нито един невярващ. Напротив, всички те имаха в сърцата си жива вяра, а някои от тях, свирейки на гусла, прославяха Бога, подобно на великите свещеници. Твоят недъг е много по-малък, а ти все пак роптаеш срещу Бога. И какво би искала? Бог да те сътвори красива като русалка, или още по-богата, отколкото си? Мога да ти кажа, че рядко съм виждал, чувал или чел за която и да е красавица, която да не е употребила телесната си красота за погубване на душата си. Следващата неделя Юлия отново дойде в храма с постолет. Тя не повярва на думите на отец Калистрат, че няма да има Венчание. Но очакваното не се случи и тя се върна с дойката в къщи. Същия ден, обаче, се случи нещо ужасно. Същата тая неделя измамникът Вуле се венча в един селски храм близо до Сараево. И когато младите се връщаха в града, с пистолетен изстрел от засада някой уби младоженеца, а невестата изчезна. Изчезна, сякаш потъна вдън земя.*

Точно не бе известно, кой е убил жениха и похитил невестата. Но цяло Сараево назоваваше едно име: Хаджин Ибрахим. По онова време в Босна да чакаш от турците правосъдие е било безсмислено, и затова никои не се осмелявал да подаде жалба или да обискира харема на Ибрахим. Аз пръв дойдох да известя това на отец Калистрат. Той застана пред иконата, и като помълча малко, произнесе: „*Бог да прости душата му!*” А когато му казах, че по-скоро ще ида да разкажа на Юлия за това, как се е явила Божията правда, той остро ме стрелна с поглед:

- Иди и й кажи, Йово, но нека тя не се радва. Нека занесе своя пистолет на пазара, да го продаде и за получените пари да купи свещ и да я запали в храма за душата на покойника. Като чу от мен тая новина, Юлия скочи и радостно запляска с ръце. Но когато й предадох заръката на отец Калистрат, тя седна и дълбоко се замисли, след това се приближи до мен и каза:

- Бог извърши своята работа, а на мен ми предстои сега да извърша това, което е заповядал старецът. И тя изпрати своя пистолет на пазара, а от получените пари запали свещ за упокой на душата на Вула. Още няколко пъти след това дойката се отбиваше у отец Калистрат и го канеше да ги посети, но старецът повече не дойде. А като чуха, че той скоро ще замине за Милешево, те сами дойдоха при него.

- *Дойдохме, свети отче,* - каза дойката, - за да ни благословиш, преди да заминеш. Толкова се измъчи ти с нас.

На това духовникът й отвърна: „*Тебе те благославям, а Юлия не мога сега да я благословя. Но и нея ще благословя, когато със сълзи заглади думите, с които хулеше Бога, и злодеянието, което искаше да извърши пред олтара*”.

Двете заплакаха, а Юлия закри лицето си с ръце и през сълзи и ридания поривисто проговори:

- Прости ми, отче, спасителю мой. Ти ми попречи да извърша зло посред Божия храм и не даде да се посрами сръбският народ и християнството пред турците, и... и... пред моите покойни родители. И говорейки така, тя падна в нозете на духовника. Той я изправи и рече:

- Чедо, Бог е твоят Спасител, а не аз. Бъди благодарна на Него и продължавай да се каеш. И всичко ще ти бъде простено. И ще бъдеш благословена, и угодна на Бога, и прославена. А сега, си вървете с мир.

Глава 4

Касиана

Тежка е бурята в морето, тежка е тя и в душата. Но нито морето, нито душата не се очистват без буря. Гонена от душевна буря, гърбавата Юлия един ден пристигна с дойката си в манастира Милешево. Това беше през лятото преди началото на Успенския пост.

- Дойдохме при тебе, свети отче, - каза дойката, - Пусто ни е в Сараево без теб. Ти свърза с дума моята Юлия, разреши я сега според Евангелието.

Старецът Калистрат ги прие бащински топло и им определи място в манастирската страноприемница при жените, дошли на поклонение при гроба на св. Сава. Сред тях имаше болни и такива, които бяха донесли в манастира болните си деца. Те бяха дошли тук да просят молитви за изцеление. А някои бяха дошли в манастира с дарове на благодарност за полученото от Бога по молитвите или изцеление по молитвите. Тук бяха и девойките, които по добър стар обичай заради благословението бяха дали обет да послужат Богу и на св. Сава няколко месеца преди венчанието. Тези девойки се трудеха в манастира като пчели - миеха храма, копаеха градината, пасяха овцете и кравите, хранеха кокошките, добитъка, чистеха помещенията, шиеха, плетяха, тъчаха, готвеха. Като ги гледаха, дойката и Юлия побързаха да се присъединят към тези труженички, но отец Калистрат с добро ги спря:

- Вие не трябва да работите. Почивайте. Повечето от тези жени и девойки са от село, те са научени на тежък труд. А на вас ви стига и това, че постите и посещавате храма. Вечер можете да говорите с тях. От тях много може да научи дори и учен човек. В техните души има светиня.

Този последен съвет Юлия прие присърце, започна да разговаря с тези обикновени жени. Идваше при тях, срамувайки се от своята гърбица, тъй като чувстваше, че я съжаляват. Мисълта за това я изгаряше. Но действително, те я научиха на много неща, най-вече на искрена вяра и страх Божий. Отначало тя казваше на дойката:

- Дойке, мила, никъде не намирам мястото си, нито в манастира, нито в света.

Но постепенно бурята в душата ѝ утихваше. След службата на Успение тя каза на дойката:

- Мила дойке, повече искам да живея в Милешево, отколкото в Сараево.

Двете искаха да се причастят на великия Богородичен празник. Но отец Калистрат им рече:

- Дойката може да се причасти, а ти, Юлия, дъще моя, трябва да постиш с покаяние шест седмици. Това за теб е блага епитимия. Ти знаеш за какво.

Юлия се изчерви и нищо не отвърна, а дойката веднага проговори:

- Заедно ще постим шест седмици, свети отче, и заедно ще се причастим. Как мога да оставя Юлия да пости сама?

- Тя няма да пости сама, не сама. Има още някой, който ще ѝ прави компания, - каза старецът, смеейки се благодушно.

Защото старецът Калистрат постеше постоянно. Оттогава се откри за Юлия покаяният плач. Тя плачеше много, особено нощем. След Успение хората се разотидоха по домовете си, в манастира останаха само девойките-труженички и болните.

Един ден Юлия повика дойката:

- Ела, ще ти покажа нещо. Тя я доведе до гроб с малък надпис, обрасъл с мъх, на плочата.

- Виж, какво пише на този камък: „Монахиня Пелагия”. Дойке, могат ли монахини да живеят в мъжки манастир?

- Да попитаме отец Калистрат, сърце мое.

Калистрат им обясни, че по време на турското робство постепенно са изчезнали женските манастири, процъфтявали някога във времената на сръбското царство. Затова в някои мъжки манастири често е живеела някоя старица-монахиня.

- А нима аз не бих могла да бъда монахиня? Моята гърбица ме прави старица.

- Това, чедо, не е за всеки. Но само за онези малцина, които могат да го понесат. А могат да го понесат онези, които са намразили себе си заради любовта към Христа.

- А аз, отче, мразя тялото си и го презирам, и изпитвам отвращение към него.

- Това не е главното, и това не е достатъчно. А главното е - да намразиш душата си, по думите на Господа: „Който не намрази (...) и душата си, не може да бъде мой ученик” (Лука 24:26).

Девојката наведе глава и каза:

- С ваша помош, отче, искам да се потрудя да намразя и душата си.

Преди Въздвижение на светия Кръст дојката се разболя. В деня на празника Калистрат причасти Јулия в храма, а дојката в леглото. На другата сутрин дојката умря. Погребаха ја до храма. Сега Јулия се почувства окончателно свободна од мирските привързаности. Плачът ѝ се усили, тѝ че и очите ѝ бяха постојано зачервени од сълзи. След четиридесетия ден дојката се јави на Јулия на сѝн и каза:

- Ти ще живееш тук до крај на дните си. Слушай отец Калистрат. Аз сѝм добре.

Јулия разказа за този сѝн на стареца, а тој ѝ отврѝна:

- Всичко е во вoљата Божия. Но поvtарям: в манастира не може да се спаси онзи, којто не намрази својата вехта душа и не ја смени с обновена, исполнена с любов Божия.

Преди Рождество Јулия порѝча на мен (Јово Сарайлија) да продам цялото ѝ имушество, освен голямата кѝща, в която по-рано живееха нејните родители и кѝдето та се бе родила. Тази кѝща та завешча за детски приют на срѝбските сирачета. Една част од получените пари отиде за този приют, друга - за манастира Милешево, а трета за срѝбскиот храм в Сараево (в којто та искаше да изврѝши злодеянието). Мен та ме назначи за пожизнен настояник на тези дела така, че да мога да вема двама или трима сѝрби за мои помощници. Всичко изврѝших сѝгласно нејното желание. На другата година след Възкресение Јулия пристигна в Сараево. Кѝщата ѝ беше пълна с малки сирачета. Та плачеше од радост.

- Бог ми даде онова, којто винаги сѝм желала - многу деца.

Скоро след това та се вѝрна в манастира.

- Не мога в града. Всичко ми е тежко. Преди бях „гѝрбавата Јулия”, а сега сѝм „гѝрбава” и тѝлом, и духом. По-рано не знаех, че и душата ми е гѝрбава. Отец Калистрат изцели душата ми. Прощавајте.

Три години тя прекара в манастира като послушница. Събра децата-сираци от селата и устрои детски църковен хор. Посещаваше болните - и сърбите, и турците от близките места на Приеполие, като им помагаше и утешаваше. Все повече хора започнаха да идват в манастира, сега и заради нея, а не само заради отец Калистрат. Като се навършиха три години от нейния живот в манастира, старецът Калистрат облече Юлия в монашеск расо пред гроба на свети Сава и ѝ даде името Касиана.

Юлия беше неизказано щастлива, и казваше:

- Това за мен е по-желано, отколкото да бъда венчана с царя.

- Сега ти си венчана с Царя, Царя на Царете, - усмихвайки се, каза старецът.

На Успение, след като отслужи Литургията, отец Калистрат легна на легло. Той повика при себе си Касиана и ѝ връчи ръкописа с думите:

- Това е всичко, което искам да ти оставя. Всичко онова, което съм ти говорил през всичките тези години, е написано тук, за да помниш моите думи. Ангелът Божий ми се яви днес след Литургията, за да вземе душата ми след три дни. А ти, дъще моя златна, продължавай да се трудиш и да растеш, растеш в любовта Божия.

Точно на третия ден отец Калистрат умря. Касиана запали свещ и сама му затвори очите. Такъв велик духовник, като отец Калистрат, не се среща често, веднъж на сто години. След отец Калистрат в Милешево духовниците бяха по-малко изкусни. Затова народът удвои любовта си към майка Касиана като носителка на онази велика благодат на вяра и любов, с която живееше и дишаше покойният старец Калистрат. Завършвам с това напомняне: в наше време има три велики неща в Милешево - както за сръбския православен народ, тъй и за мнозина мюсюлмани: това е гробът на свети Сава, паметта за отец Калистрат и монахинята майка Касиана.

Слава Богу и на свети Сава. Упокой душата на отец Калистрат. Живот и здраве на майка Касиана. Амин.

Йово Сарайлия

- С това, господа, завършва ръкописът на покойния ми баща Йово Сарайлия, - каза Павле. - Благодаря ви за вниманието, а сега да вървим да почиваме. Предстои ни още цял ден път до светото Милешево.

Глава 5

Зад манастирските стени

Нашите пътници благополучно стигнаха до Милешево. Те строго постеха, за да се причастят на Велики Четвъртък (денят, в който е установено Тайнството свето Причастие), и да посрещнат с радост Светлото Възкресение. Те ходеха редовно на всички богослужения, покланяха се пред гроба на свети Сава, палеха свещи на гробовете на отец Калистрат и монахиня Касиана. Павле проявяваше особено усърдие. Той палеше свещи на всички гробове около храма. Гробът на Касиана се намираше от южната страна на храма. На него нямаше никакъв паметник. Такова бе нейното желание. Гробът ѝ бе покрит с късове мрамор. На единия къс пишеше: „Монахиня Касиана”. Мраморът целият бе почернял от многото свещи, които палеха хората. На гроба още лежат цветя, свежи и увяхнали, а също и панделки, кърпи, парчета плат и разни други предмети - дарове от народа, с които се изразяваше благодарността и видимо се усилваше молитвата.

В единия от дните, когато нашите пътници стояха до гроба на Касиана с много други богомолци, които палеха свещи и украсяваха нейния гроб, един стар селянин, като ги погледна, каза:

- Светица е тя, господа, светица. Помня я добре. За всяка мъка плачеше от жалост, а за всяка радост плачеше от радост. Такава доброта и нашите дядовци не са виждали.

- Аферим, вярно казва! - потвърди един мюсюлманин от Приеполъие. - Да, тя също много се и намъчи. Мъчеха я и мюсюлманите, мъчеха я и християните. Един нагъл каймакамин*(*полицейски чиновник) от Приеполъие я хвърли в затвора и заповяда да я бият затова, че някои турци благодарение на нея се обръщаха в християнската вяра. А след това сръбските хайдути я биха затова, че тя ходеше по мюсюлманските къщи и помагаше на турските сирачета. Всички я биеха по гърбицата, и тези рани тя носеше до смъртта си.

- Свята душа, да даде Бог и костите ѝ да заблагоухаят в Дженет*(*рай)!

Като чу тия думи, старият доктор Сумрак силно зариде. Приятелите му го погледнаха и си спомниха, че така той плачеше и тогава, когато Павле Сарайлия четеше поведстта на баща си в манастира Банья. Но и сега, както и тогава, те отдадоха това на неговата старческа чувствителност.

Павле няколко пъти помоли монасите да потърсят записките на отец Калистрат, посветени на Касиана, за които говореше баща му. Те търсеха навсякъде: в библиотеката, в килерите, в мантиите на умрелите монаси, в дюшеците, във възглавниците. Но никъде нищо на намериха. Казваха, че за този ръкопис никога нищо не са и чували.

Една вечер доктор Сумрак пошепна ухото на Павле:

- Този ръкопис е под престола в олтара.

Учуденият Павле попита доктора:

- Откъде знаеш за това?

- Знам и повече от това. Покойната Касияна всяка събота го изваждаше, носеше го в килията си и го четеше през нощта като Молитвеник. На сутринта, в неделя, тя връщаше ръкописа на предишното място и правеше така от деня на смъртта на Калистрат до дълбока старост. Ако тя не го е взела със себе си в гроба, то ръкописът е в олтара, както казах.

Това признание още повече учуди Павле. Той повика игумена, отиде с него в храма и игуменът тозчас измъкна изпод престола кожата свитък, в който се намираще ръкописът. Неизказано зарадваният Павле извика двамата си приятели, за да отидат заедно с игумена в някоя килия и там да го прочетат. Но доктор Сумрак отново пошепна на Павле за негово огромно изумление, че не може да присъства на четенето. На него, каза той, тези записки са му добре известни, Касиана му ги е давала да ги чете. И той е чел ръкописа няколко пъти. Тогава Павле с игумена и Марко Кнежев се затвори в една килия и помолиха игумена да прочете ръкописа, тъй като, благодарение на разни манастирски документи, бе добре запознат с почерка на отец Калистрат. Игуменът се прекръсти и започна да чете. Четеше той бавно и се спираше след всяко изречение, а някои параграфи, по молба на присъстващите, четеше два пъти. Затова четенето продължи до самото разсъмване.

Глава 6

Сто слова за Божествената любов

В отговор на молбата ти пиша това, дъще моя, аз, смиреният Калистрат.

1. Тъй като всички неща във вселената с тяхната същност и действия са само символ на духовните неща, точно такава е и земната любов.

Онова, което на земята хората наричат „любов”, в действителност е само блед символ на истинската, Небесната любов.

2. Всички същества могат да се разделят на сътворени и нетварни. Бог е несътворен, всичко останало е тварно. И любовта е нетварна, несътворена и вечна. Защото любовта е не Божествено свойство, но е име Божие - едно от Божиите имена и същност на Божественото битие. Затова и е казано: „*Бог е любов*”.
3. Казано е още, че Бог е *Истина* и *Слово*. Чудна е тази славянска дума *Истина*, която абсолютно точно определя Онзи, Който винаги съществува. „*Аз съм Онзи, Който Съм*”, накратко, Аз винаги Съм същият, неизменен, „*Същият*”, (Този, Който Съм) на старославянски, и „О ОН” на гръцки. А *Слово* или *Логос* е образ на невидимия Бог. И доколкото *Истината* и *Словото* са вечно в Бога и са Бог, така също и Любовта. И както само Словото говори за Себе си: „*Аз съм Алфа и Омега, Началото и Краят*”, така и Любовта може да каже за себе си: „*Аз съм Алфа и Омега*”.
4. Като любов Бог се е открил на човешкия род в откровението на единството на Света Троица, Отец и Син и Светий Дух - Единен Бог и чрез въплъщението на Бога Слово. В Стария Завет, а това е Заветът на Закона, Бог като Света Троица още се предчувства; също както и Любовта още незабелязано и като че между другото е поставена сред многото други заповеди на Закона. (Втор. 6:5, Лев. 19:18). Светът още не е узрял за приемане на учението за Светата Троица, следователно и за Любовта. А тези две понятия са неделими. Любовта и Заповедта за любовта, последната от заповедите в Стария Завет, става първа в Новия Завет.
5. В езическия свят е имало вяра в троицата, но не в Святата и не в Единната. Индусите са вярвали и сега вярват в Тримурти, т. е. в три върховни божества, от които единият, Шива, е дявол и разрушител на онова, което създават първите двама, Вишну и Брама. В Египет също така вярвали в троичното божество, но като в семейство, съединено от плътската любов - на Озирис и Изида, които раждат техния син Хорус, когото Озирис убива, поради което този чудовищен брак се разпаднал. Преди Христа хората могли със своя ум и енергия да създадат велики цивилизации по целия свят, но не могли да достигнат до правилното понятие за Бога като за Света Троица, съединена в единство, следователно, и за Бога като за Любов.

6. Ислямът, независимо от това, че е една от относително висшите религии, абсолютно не търпи учението за Бога като за Света Троица. В Корана това понятие бива осмивано. На джамията на Омар в Йерусалим на стената е изсечена следната заповед: *„Правоверни, знайте, че Аллах няма Син”*. И тъкмо поради това, че според тази вяра Бог няма Син, в Корана никъде не се говори за Божията любов, но само за Божията Правда и милосърдие. Въпреки, че своите понятия Мохамед е заимствал от Стария Завет, той не е забелязал думите на Всевишния: *„Нима аз, Който отварям утроба, не мога да родя? Нима аз, Който давам живот, ще остана без наследник?”* (Ис. 66:9). И това е останало незабелязано не само от Мохамед, но и от древните арияни и съвременните унитаристи.
7. Знай и помни, дъще моя: Тайната на Светата Троичност е скритата тайна на Божественото естество. Тази Своя вътрешна тайна Бог не е могъл да открие на хората нито отделно от закона, нито чрез закона, нито чрез хората, нито чрез великите пророци. Той е могъл чрез избраните пророци само да предвъзвестява, достатъчно ясно и категорично, слизането свише на земята и въплъщението на Своя Син, чрез Когото *„земята се изпълни с познание на Господа, като морето е пълно с вода”* (Ис.11:9, Авак. 2:14). А главното познание, което ще донесе Синът, ще бъде знанието за Бога като за Света Троица, едно от имената на Който е Любов.
8. Вечният Отец обича Сина и Светия Дух. Вечният Син обича Отца и Светия Дух. Вечният Дух обича Отца и Сина. Всичко това е в непостижимо единство, неразделно и неслято. Всичко е безтелесно и духовно. И тъй от вечност във вечност, без начало и край, без промени, без да се намалява и увеличава, без каквито и да е външни събития, извън времето и пространството.
9. Да се **предполага** Бог без Сина, е все едно да се **предполага** Бог без Любов. Защото всяка любов търси обекта на своята любов. И ти знаеш, дъще моя, че когато някой човек казва: *„Аз обичам!”*, веднага ние естествено питаме: *„А Кого обичаш ти?”* Кого, следователно, би обичал Бог Отец във вечността, преди сътворението на света, ако Той не би имал Сина за обект на своята Любов? А това би означавало, че Той не е познавал Любовта и Сам не е бил Любов по своята същност, преди да е сътворил света като обект на своята Любов. И това, на свой ред, би означавало, че Бог със сътворяването на света е придобил

нещо такова, каквото Той преди не е имал и чрез което Той се е променил. Та това е безсмислено, нелогично и противоречи на Свещеното Писание, в което е засвидетелствано от Небесата, че в „*Бога няма промяна*”(Иаков 1:17).

10. Който не вярва в раждането на Бог Син от Бог Отец, той не може изобщо да нарече Бога Отец. Или ако Го нарича така, то не казва истината. Защото защо да нарича Бога Отец, ако няма Син? В този случай „*Отец*” е само почетно или уважително обръщение, както децата наричат всеки възрастен човек „*татко*”. Ако някой каже: нали Бог е Отец на всички хора, ние веднага можем да му отговорим: Бог е Творец, а не Отец на всички хора. Той не е родил, но е сътворил хората. Ако ковачът има родени от него синове и изковани от него плугове, няма ли да прави разлика между родените си деца и своите изделия? Никой не може, без да излъже, да нарече Бога Отец, без да признае при това Неговия роден във вечността Син, Който Единствен може да претвори сътвореното в родено. Христовият апостол ясно казва: „*Всеки, който отхвърля Сина, няма и Отца; а който изповядва Сина, има и Отца*” (1 Йоан, 2:23, 4:16).
11. Във втория член на нашия Символ на вярата ние изповядваме нашата вяра: „*В Един Господ Исус Христос, Сина Божий, Единородния, Който е роден от Отца преди всички векове (роден, а не сътворен)*”. О, колко много трябва да сме благодарни на светите Отци на Църквата, изразили и утвърдили тази истина. В противен случай ние бихме били лъжци, говорейки за Отца без Сина. Защото ако Отец няма Син, то чий Отец би бил Той, и защо би се наричал Отец? И всички наши слова за Любовта биха били само тъжен безпочвен рефрен.
12. Понятието за Бога като за Любов е обяснимо само чрез понятието за Бога като за Света Троица. В това е ключът към тайната на любовта, дъще моя. Дръж това в паметта си непрекъснато. И вярвай на думите на великия Исаак Сирийски: „*Любовта е по-сладка от живота*”. А аз ще добавя: *и по-силна от смъртта*.
13. Когато говорим за Любовта в Света Троица, постоянно помним, че Бог е Дух, и любовта в Бога цялата е духовна. Отец обича Сина толкова силно, че Той целият е в Сина: и Синът обича Отца толкова силно, че целият е в Отца, и Светият Дух поради любов целият е в Отца и Сина. Това Божият Син е засвидетелствал с думите: „*Аз Съм в Отца и Отец е в Мен*” (Йоан, 14:10). И Синът е в Светия Дух и Светият Дух

е в Сина. В Писанието се казва, че след Възкресението, Христос е духнал върху апостолите и им е казал: „*Приемете Духа Светаго*” (Йоан, 20:22). Само това, което имаш в себе си, можеш да дадеш на другите.

14. Спецификата на любовта, дъще моя, е, че любящият желае да се разтвори във възлюбения. Толкова е гореща любовта на Отца към Сина, че Той иска като че да се разтвори и да омаломощи Себе си в Сина. И обратно: Толкова е силна и любовта на Светия Дух към Отца и Сина. Но по непостижим начин Всеки остава Този, който Той е. Затова и се казва за Светата Троица: „*неразделна и неслята*”. Неразделна, защото Тя е единна по същност и в любовта; неслята, защото по ипостаси е лична. Триединният пламък на естеството, живота и любовта. От този величествен огън на божествената любов запалваме и ние нашите малки *несъвършени* свещици на земната любов, които пушат, пращат и лесно гаснат. А, че трите Лица не се сливат и не се разделят, това е действието на любовта на всяко Лице към другите две. Защото всеки от тях по любов се стреми да се възвеличат и прославят другите две Лица на Светата Троица. Това се вижда от думите на Божия Син: „*Моят Отец е по-голям от Мен*”.
15. Любовта в едно лице не е любов, а самолюбие и себелюбие. Затова и Мохамед не говори за любов по отношение на бога Аллах, а само за праведност и милосърдие. Любовта между двама души охлажда и се превръща в мъка. Затова бездетността в Стария Завет се е смятала за проклятие. Така и до днес остава това на Балканите, в Русия и в целия Източен свят. Любовта става пълна, когато се появи третият. И на земята това е така, защото така е това и на Небето. Не е чудно, че числото *три* играе такава голяма роля във всички творения на Триединния Бог.
16. Любовта не е възникнала от земята, но е дошла от Небесата. Преподобни Кассиян Римлянин казва: „*Любовта принадлежи изключително на Бог и онези хора, които са възстановили в себе си Божия образ и подобие*”. Съзнателната любов се съотнася със съзнателна личност, не с принцип, идея или някакво безлично същество, но с личност. Където няма взаимност в любовта, там няма любов. А принципът или идеята, или нееразумната твар, било то Божествена или човешка, не може да ни обича, колкото и ние да ги обичаме. За такава любов ние и не говорим; словото ни е за любовта на личността към личност, която е „*неразделна и неслята*”.

17. Само съвършената личност, със съвършено съзнание, със съвършен разум, притежаваща съвършено могъщество, може да има съвършена любов. Тази Личност - е нашият Бог. Това, че всеки човек ревнува за своята личност, е следствие от това, че и неговият Творец - е Личност. А това, че всички хора ценят любовта повече от всичко друго, произтича от това, че техният Творец - е Любов. И така е било това от началото на началата и до ден днешен и ще бъде във вечни векове.
18. Нисшето винаги се доказва от висшето, а не обратно. И човешкото съществуване се докзва от съществуването на висшите същества, по-висши по могъщество и разум, от хората. Някой от европейските философи е изрекъл: *„Аз мисля, следователно - съществувам“*. И тази мисъл е обиколила света като нещо велико. На практика обаче, колкото и аз да мисля, не съществувам, ако не съществува Някой, по-висш от мен, Който е измислил и мен, и целия свят. Ако Бог не съществува като по-висш от мен разум, тогава, несъмнено, и аз не съществувам, но съм някаква мимолетна вещ, призрак, който вихрите са вдигнали от прахта, придали са му форма за миг, за да го хвърлят отново в същия прах без следа и без цел. Също така и любовта. Ако любовта не е в Бога и не е от Бога, то това е само чувствена страст, която хората използват като наркотик, за да подслаждат с тази малка безсмислица лишения от всякакъв смисъл живот.
19. *„Бог е любов, и който пребъдва в любов пребъдва в Бога и Бог в него“* (1 Йоан. 4:16). Вековете и човешките поколения страстно очаквали да чуят тези светоносни и живоносни слова, като търсели навсякъде пътеводна звезда, подобно на Витлеемската. А тези думи апостолът сам е чул, развълнувал се е и ги повторил във вида, в който ги е приел от Своя Господ. Бог на истината и любовта е един и вечен Бог, Който няма съприкосновение и няма нищо общо с *„боговете“* на лъжата и омразата. С това откровение Христос съкрушава целия многобожески пантеон, в който човешката фантазията е нареждала добрите и злите богове в една редица.
20. Не е лесно да се разбере, защо Бог е сътворил световите, преди всичко света на безплътните, ангелски същества, а след това и физическия, телесния, начело с човека. Ако триединният Бог е съвършен и самодостатъчен за пълнотата на живота, любовта и славата, защо Той е сътворил светове, по-низши от Себе Си? (Казваме по-низши от Себе Си, защото никой не може да сътвори каквото и да е

нещо, равно на себе си. Да роди - да - Бог Отец е родил Сина, равен на Себе Си, и човекът ражда дете, равно на себе си по битие и същност). Църквата, и само Църквата дава отговор: от преизобилието на Своята любов в Самия Себе си, Бог е сътворил всички светове, видими и невидими, чрез Своя Единороден Син, за да угоди на Сина Си. Дали заради това, да достави удоволствие на Своя Син, или по някаква необходимост? Ние не говорим така. На Бог не му е нужно удоволствие. Неговата троическа любов превъзхожда всяка радост и всяка сладост на веселието. Съвършен и Самодостатъчен, Той няма нужда от нищо, защото Той има всичко в Самия Себе си.

21. В безкрайната любов към Своя Отец, Синът е искал да Му угоди, сътворявайки за Него колкото може повече синове, а за себе си братя, по-низши от Него, но по любов приравнени към Него чрез осиновяване. И във Вечния Съвет Отец и Свети Дух дават съгласие на Сина да сътвори света поради любовта на Сина. И така чрез Сина всичко е станало, което е станало, „*Имже вся быша*”. А Божият Син е наречен и *Логос Божий* или *Слово Божие*, т. е. образ Божий; да, Божествена Песен, Която изявява чрез Себе Си величието и славата, мъдростта и любовта Божия. На кого я изявява? На новосътворените светове (Кол. 1:15-17).
22. Като поел инициативата в делото на творението, Синът поема върху Себе си и отговорността пред Вечния Съвет за сътворението на света, и нещо повече, изявява доброволно съгласие да принесе Себе Си в жертва, ако и когато бъде потребно, като кротък и пречист Агнец, приготвен за жертва „*още преди създаването на света*” (1 Петр. 1:20). И така започва най-великата от всички епопеи: епопеята на сътворението на света, неговото падение, изкупление, възкресение и обновление. Всичко като че било изречено и предвъзвестено. И поради една единствена причина - от любов. Защото Бог е Любов и в Него няма други подбуди освен любов, дъще моя боговъзлюбена и боголюбива.
23. И сътвори Синът Божих безбройни небесни войнства Архангели и Ангели, безтелесни и близки до Бога духове. Сътвори ги богообразни, могъщи и прекрасни. И даде им свобода. Само Бог не злоупотребява със свободата. Един от великите Ангели, сатанаил, злоупотребил с дадената му свобода и бил безкрайно отстранен от близостта с Бога заедно с легиони свои последователи и хвърлен в ада, във вечната тъмнина. След това Словото Божие, Логосът, съгласно Вечния Съвет, сътворил човека Адам и жена му Ева и ги заселил в

Рая. Но сатана ги прелъстил чрез змията и те съгрешили пред Бога. Бог не пожелал да прости на сатана греха, защото той съгрешил и в най-тясна близост до Бога. А на човека Бог искал да прости греха, защото човекът бил измамен от сатаната. Бог искал да прости на Адам, но не без покаяние и достатъчна жертва. И Божият Син, Божият Агнец тръгнал на заколение заради изкуплението на Адам и неговия род. И всичко това поради любов и правда. Да, и поради правда, но и правдата се заключава в любов.

24. *„Любовта Божия за нас се откри в това, че Бог изпрати в света Своя Единороден Син, за да получим ние живот чрез Него. В това е любовта, че не ние възлюбихме Бога, но Той възлюби нас и изпрати Своя Син като умилостивение за нашите грехове”* (1 Йоан. 4:9-10). Следователно, първо Той е изявил Своята любов към нас, и затова чака и ние да изявим към Него своята любов. Искаме или не искаме, от това зависи вечната награда за вярност в любовта, или вечната мъка за невярност. Защото в извънвременната вечност няма нищо временно, всичко е вечно, както радостта, така и мъката.

25. В Христа Иисуса, Своя Син, Бог показва любовта, *„която превъзхожда всеки разум”*. Онзи, чрез Когото Светата Троица сътвори света, се явил в образ на човек, за да изяви на човечеството любовта на Светата Троица, дотогава неведома за света. Как се явил Той? Така, както само великата любов не се срамува да се яви за спасението на възлюбения: понасяйки поругание, в служение, в страдание и, накрая, във велика жертвеност.

26. В повестите и баладите за рицари четем, как от любов към своите избранички те отивали на страдания, а понякога и на смърт. Но онези избранички са били достойни за тяхната любов и жертви, както пишат за това поетите. А безгрешният и пречистият Христос понесъл оскърбления, мъки и страшна смърт не за някоя невинна, вярна и добра девойка, но за грешниците и развратниците, за убийците и лъжците, крадците, разбойниците, клетвопрестъпниците и безбожниците, за осквернените и смърдящи човешки души, които изпускали зловоние в смъртоносно разложение и преди смъртта били вече мъртви. *„Едва ли някой ще умре за праведник (...) но Бог доказва Своята любов към нас с това, че Христос умря за нас, когато още бяхме грешници”* (Рим. 5:6-8). Не е ли това любовта, която надвишава всеки разум?

27. „Любовта не търси своето”, - казва апостолът, научен от примера на своя Учител (1 Кор. 13:5). Всички Свои думи и постъпки Божият Син приписва на Отца: „Аз говоря на света това, което Съм чул от Отца”; „Слязох от Небето не за да върша Моята воля, а волята на Отца, Който Ме е пратил”; „Каквото ми е заповядал Отец, това върша”; „За да види светът, че обичам Отца” (виж Евангелие от Йоана). (О, ако всички синове човешки така обичаха своите родители!) И тъй, Синът се отрича от Своята воля и всичко приписва на Отца. Не търси Своята слава, но славата на Отца. От друга страна и Отец обича Сина „и всичко му показва”. Отец никого не съди, „но целия съд е предал на Сина”. И повече от това: „Отец обича Сина и всичко е предал в ръцете Му”.
28. В любовта на Отца и Сина в пълна мяра участва и Светият Дух. Чрез Светия Дух се осъществява рождението на Сина от безмъжната Дева Мария. Светият Дух се явява във вид на гълъб при кръщението на Иисуса. Изпълнен със Светия Дух, се връща Иисус от Йордан. Чрез Светия Дух Иисус е изгонвал злите духове от човеците. Светият Дух слиза върху апостолите на Петдесетница. „Бог се яви в тяло, но се оправда с Дух”. „Онези, които ходят в Божия Дух, са синове Божии”. Само „хулата против Светия Дух няма да се прости на човеците” (Мат. 12:31). Духът на живот, сила, мъдрост, истина, молитва, мир, радост, утешение се вселява във верните Христови, като в Свои храмове. Той съзижда тялото Христово, съединявайки верните в едно осветено тяло, което е „Църквата, като стълб и утвърждение на истината”. И като връх на всичко „любовта Божия се изля в нашите сърца от Дух Светий, Който ни е даден” (Рим. 5:5).
29. Следователно, когато казваме: „Бог е любов”, то с това ние казваме: Светата Троица е Любов. И Отец е Любов, и Синът е Любов, и Светият Дух е Любов. Извор и първообраз на любовта между Ангелите и човеците; извор, който давайки, не свършва, и приемайки в себе си, не се обогатява.
30. Чуй, дъще моя, тези думи за неизказаното мъжество, присъщо само на любовта. Поради любов Божият Син се предал на поругание, служел, поучавал, изцелявал, хранел, поял, напътствал и поправял, радвал се, мъчел се, страдал, прощавал и умрял. „Синът Човеческий не дойде за да Му служат, но да послужи и да даде душата Си откуп за мнозина” (Мат. 20:28). Когато Той служи, служи с радост, когато жертва, жертва доброволно, забравяйки Себе Си, непрестанно гледайки вечния огън на любовта на Небесата, на тази Двоица. За

Сина на Вечната Любов тове беше лесно. Лесно е това и за хората, които обичат. Затова Нил Синайски казва: „Лесно е да се поеме и извърши всичко онова, чрез което придобиваш святата любов. А където няма любов, там няма и успех”. И всичко е тягостно.

31. Любовта е радост, а цената на любовта - е жертвата. Любовта - това е животът, а цената на любовта - е смъртта.
32. Тези, които обичат земното богатство, властта, славата, безмилостно гонят другите да служат на тяхната ниска „любов”. И са готови в жертва на тази своя „любов” да принесат всичко и всички. Единственото, от което се страхуват, е да послужат на другите и да жертват себе си за другите. Князе и вождове са обричали на смърт легиони заради плячка и слава. Това е делото на сатаната-човекоубиец. Не такъв е Човеколюбецът Господ, не е такъв. Той се е спуснал от Небесния Престол на славата, за да яви със Своето собствено служение и жертва Божията любов пред човеците. Христовата любов е пример за най-велико мъжество. Това е онова мъжество, пред което и смъртта, и адът треперят.
33. Да обърнем поглед сега към началото на началата, дъще моя. Докато Ева имала в себе си Божията любов, тя цялата била предана на Бога. И обичала Бога с цялото си сърце, с цялата си душа, с всичкия си разум. Пред нейната любов към Бога бледнеела любовта към съпруга ѝ и към всички красоти на рая. Всичко, което обичала, обичала заради Бога и чрез Бога, и всичко виждала в светлината на своята любов към Твореца. И цялата ѝ душа, възпитана в доброта и облечена в чистата, целомъдрена дреха на тялото, била изпълнена с неизказана радост и наслаждение от Божията любов. В любовта си към Господа Бога тя могла да си съперничи с Херувимите. Никакво желание, освен стремежа да бъде с Бога, не влизало в нейното сърце, не се докосвало до нейния разум. С любовта към Бога тя живеела, дишала и се радвала. Такава е била прамайката на човешкия род. Такъв е бил и праотецът Адам.
34. Адам и Ева били богове, малки богове. Подобни на Ангели небесни. Не бой се от тези гръмки думи, дъще моя, които често се повтарят в светите Православни книги. Да, Адам и Ева били богове, това вече е в думите на Светата Троица: „Да сътворим човека по нашия образ”. За това по-късно ясно говори пророкът: „вие сте богове, всички вие сте синове на Всевишния” (Пс. 81:6). Тези думи потвърждава Спасителят на света със своите божествени уста: „Богове

сте” (Йоан, 10:34). На основа на това мъдрият Максим Изповедник поучава: *„Да се предадем изцяло на Господа, за да Го приемем изцяло (в себе си) и чрез Него да станем Богове”*. Така са говорили и мнозина други православни богослови.

35. Докогато образът на Бога на истината и любовта сияел в душите на Адам и Ева, те, действително били богове в тази мяра, в която Творецът по Своята любов извършва сътворението чрез Своето слово божествено. Това същото потвърждава Христос в отговор на лукавия въпрос на един садукей, казвайки, че хората след смъртта *„при възкресението нито се женят, нито се мъжат, но пребъдват като Ангели Божии на небесата”* (Мат. 22:29-30). А устата на псалмопевица нарича Ангелите богове: *„Бог застана в събранието на боговете; сред боговете произнесе съд”* (Пс. 81:1).
36. Какъв би бил този бог, дори и малък, ако не би имал свободата на действието? Само великият и единият вечен Бог не злоупотребява със Своята свобода. Сатана, един от малките богове, употребил своята свобода за зло на себе си и зло на другите. Също така и праотците на човешкия род. Щом като загубили любовта, умът им се помрачил. Заедно с греха била изгубена и свободата. Ако Ева би останала в Божията любов, тя с мъжа си би раждала деца: *„Ни от похот плътска, нито от похот мъжка, а от Бога”* (Йоан 1:13).
37. В съдбоносната минута боголюбивата Ева се подхвърлила на изкушение от страна на злоупотребилия със свободата. Измамил я сатаната, бивш Архангел, а после – *„баща на всяка лъжа и човекоубиец”* и Божи противник. Той влял в ушите на жената сладката отрова на лъжата, казвайки: ако вкусите от това забранено дърво, ще ви се отворят очите и ще бъдете като богове. Знаейки това, Бог ви е забранил, за да не станете като Него. А Той не търпи съперници, Той е ревнив. Тези думи напълнили слуха на Ева, помрачило се нейното духовно зрение, и разумът ѝ се смутил. От този момент тя повярвала на клеветника на Бога, повярвала на лъжата вместо на Истината, на човекоубиеца, вместо на Човеколюбеца. И в този миг, когато повярвала на красивата змия, на притворната лъжа, душата ѝ изгубила хармонията, в нея отслабнали струните на божествената музика, охладняла любовта към Твореца, Бога на любовта.
38. В мътна вода не можеш да видиш лицето си. Не виждала Ева и Бога в своята помътняла душа. Погледнала дървото, което било отрупано с размесените плодове на доброто и злото. Погледнала в

своята мътна душа и не видяла повече в нея Бога. Бог я напуснал. Бог и дяволът не могат да бъдат под един покрив. Жената нямало повече на кого да се облегне, само на сатана и на своите телесни очи. И устремявайки поглед, видяла, че забраненият плод е хубав за храна, приятен за очите и дава знание. Но знание не само за доброто, но и за злото! А заедно смесени доброто и злото дават зло. Вместо любов изпълнили съществуването й три желания: желание за телесно наслаждение, стремеж към власт и жажда за знания. Изгубвайки Бога, тя започнала да търси опора във вещите. Но онази пустота, която остава в душата, когато в нея няма Бог, и целият свят не може да напълни.

39. Отлъчени от Божията любов, Адам и Ева почувствали страх, който всякога е спътник на греха, и видяли, че са голи. Докато пребивавали в любовта Божия, Бог сияел в тях като в храмове, и те били толкова чисти, че не обръщали внимание на своите тела. Виж, те били голи, но до грехопадението те никак не чувствали това и не се срамували. Щом само трите желания заели в тях мястото на любовта, техният духовен лик се помрачил, те започнали да гледат с телесните очи и виждали само тялото. Оскъдняла и оголяла душата без благодатната Божия любов, и те виждали само онова, което могат да виждат телесните очи. Като риби.
40. На дървото на познанието плодовете на доброто и злото били размесени. И лодовете на злото я привличали, както и винаги привличат, не със своя вкус, а с външността, ярката окраска и красивия изглед. Измамената любопитна жена откъснала и вкусила отначало от плода на злото, а след това и от плода на доброто. Затова първо се родил злият Каин, а не добрият Авел. И от онова време продължават да се раждат зли и добри през всички векове и човешки поколения. От тук са всички конфликти, караници, войни, с които е пълна историята на човечеството. Световната история е макрокосмическо Дърво на познанието.
41. Твърде леко възприемат някои греха на Ева, дъще моя. Казват: какво страшно има в това, че жената е откъснала някакъв забранен плод? Така говорят те като че в оправдание не само на своята прамайка, но и на себе си, заразените от грях. Изкусителят нарекъм Бога лъжлив, и жената му е повярвала - нима това не е страшно? Защото той казал на жената: няма да умрете, както ви е казал Бг, но ще станете богове като Него, щом само вкусите от плода от забраненото дърво. (Ако той беше казал: ще станете „богове” като мен, би било

по-близо до истината). И повярвала жената, че Бог лъже, а дяволът казва истината. Целият този процес на отпадане от истинния Бог и прилепяване към изкусителя, като изтръгване на любовта Божия и изпълване с плътски желания, - целият този процес се извършил в душата на Ева още преди това тя да посегне към забранения плод. Подобен процес става и сега с мъжете и жените, които падат в грях. Душата подготвя, а тялото изпълнява.

42. Когато хората се отдалечили от Божията любов, единствената истинска любов, те започнали да назовават своите похоти и желания любов. Така те нарекли любов желанията за плътски, телесни наслади, земни блага, суетни празни знания, както и желанието за власт и почести, игри и веселия, притежаването на предмети. Всичко това хората назовавали любов по внушение от сатаната, за да забравят Небесната любов, единствено нелъжовната. Подобно на това и осъденият в затвора разчупва черния хляб на малки парченца и тези трохи нарича най-сладката храна, която някога е ял на свобода. За да може с тази илюзия по-лесно да преглъща горчивия затворнически залък.

43. Многобройните желания, издънки на плътската любов не можели да заместят истинската любов, нито да направят човека щастлив. Обратно, те го направили нещастен, защото отдалеч очароват, а от близо разочароват. Когато цъфти - е роза, а когато узрее - е трън. Различните желания създали разпокъсаност на сърцето, вътрешно разстройство в човека и външни размирици между човешките синове. Чудно обясняват това Божиите апостоли. Преди всичко, Иаков, брат Господен: *„Отде у вас тия вражди и разпри? Нали оттам, от вашите сладострастия, които воюват в членовете ви? Желаете, пък нямате; убивате и завиждаате, а не можете да достигнете; препирате се и враждувате, а нямате, защото не просите. Просите, а не получавате, защото зле просите, - за да го разпилеете във вашите сладострастия”* (Иаков. 4:1-3). А после и Петър: *„Възлюбени! Моля ви, като пришълци и странници, да отбягвате от плътските похоти, що воюват против душата”* (1 Петр. 2:11), а Павел напомня: *„Живейте духом, и не ще изпълнявате прищевките на плътта”* (Гал. 5:16).

...

...

...

70. Във всички книги от Новия Завет любовта е поставена над всички други добродетели и заповеди, като всеобхващаща. Известни са думите на апостол Павел за любовта: *„Да говоря всички езици човешки и дори ангелски, щом любов нямам, ще бъда мед, що звънти, или кимвал, що звека. Да имам пророчески дар и да зная всички тайни, да имам пълно знание за всички неща и такава силна вяра, че да мога планини да преместям, - щом любов нямам, нищо не съм. И да раздам всичкия си имот, да предам и тялото си на изгаряне, - щом любов нямам, нищо не ме ползува. Любовта е дълготърпелива, пълна с благост, любовта не завижда, любовта не се превъзнася, не се гордее, не безчинства, не дири своето, не се сърди, зло не мисли, на неправда се не радва, а се радва на истина... А сега остават тия три: вяра, надежда, любов; но по-голяма от тях е любовта”* (1Кор 13). Прекрасен химн на любовта човешки език не е изрекъл.

71. Когато божествената любов идва в сърцето на човека, с нея идва всичко, всичко, дъще моя: и мъдростта, и силата, и чистотата, и милосърдието, и праведността, и мъжеството, и въздържанието, и прозорливостта, и спокойствието, и веселостта, и всяко добро нещо. И това е напълно логично. Доколкото Бог от любов към нас *„и Собствения Си Син не пощади, а Го отдаде за всички ни (на мъки и смърт), как няма да ни подари с Него и всичко?”* (Рим. 8:32). Цялата история на Църквата потвърждава това. Просветени от Божията любов, простите станали мъдреци, страхливите - мъченици, развратните - светци, жестоките - добри, царете и богаташите - слуги Христови, вълците - агънца, а агнетата - лъвове. Чудотворната сила на Христовата любов не престава с Неговото отшествие, но само се умножава, твърде много се умножава.

72. Христос всеотдайно е дарувал на хората Своята любов, затова Той и чака от тях любов всеотдайна. И твоята също, душо моя мила. Единственото, което Той не понася, е раздвоението на нашето сърце между Бога и мамона. Той иска онова, което изглежда напълно противоположно на човешкото естество. *„Който обича баща и майка повече от Мене, не е достоен за Мене; и който обича син и дъщеря повече от Мене, не е достоен за Мене”* (Мат. 10:37). И нещо повече: *„Ако някой дохожда при Мене, и не намрази баща си и майка си, жена си и децатаси, братята си и сестрите си, та дори исобствения си живот, той не може да бъде Мой ученик”* (Лук. 14:26). Естествено, че това за никого не е възможно, овен за оня, който открие сърцето си на Бога, и тогава Всемогъщият прави немощния силен. *„В любовта в действителност няма нищо не от Бога, защото Бог е Любов”*, - пише свети Нил Синайски.

73. Докато човек не намрази своята стара дреха, той не може да пожелае нова. Как можем да станем „*ново творение в Христа*”, „*нов човек*”, „*синове на светлината*”, ако не намразим своята вехта греховна душа, която чрез робството на тялото е поставила тялото по-горе от духа? Вехтият човек цял е в страх пред Бога. Страхът за него е началото и края. При новия човек страхът - е начало, а любовта - е завършек. Смъртта за Христовата любов - е залог за вечен живот.

74. Който се отдалечава от Христовата любов, пада в безумието на телесните желаниа, които не знаят мяра, кито нямат край. А над онези, които са просветлени от любовта, телесните желаниа нямат власт, но те стават равнодушни към всички прелести на този преходен свят. Те „*се ползват от този свят - като да не се ползват, защото е преходен образът на тоя свят*” (1 Кор. 7:31). Гледат на онова, което е невидимо, а не на това, което е видимо. Погледът им е насочен постоянно през смъртта към Онзи, Който ги обича и чака в такава красота и радости, „*които око не е виждало и ухо не е чувало и човеку на ум не е идвало*” (1 Кор. 2:9). Това е крайната цел на нашия живот и нашите трудове. А късогледият, той вижда не по-далеч от собствения си нос.

75. Не е възможно да имаме истинска и постоянна любов към Бога, докато нямаме любов към Христа; не е възможно да имаме любов към ближните, докато не обичаме Христа. Ние повтаряме това и ще го повтаряме. Както е казано : „*В Твоята светлина ще видим светлината*”. Също може да се каже и: чрез Твоята любов и ние обичаме. Само чрез любовта Божия, въплътена в Христа, ние можем правилно да обичаме и Бога, и себе си, и своите ближни, дори и враговете. Защото и за нашите врагове е умрял Христос. Само благодарение тази велика цена, с която Христос е изкупил нашите врагове, ни е дадена сила да ги обичаме, да ги благославяме и да се молим за тях. Това е възможно само в Христа, и по никакъв друг начин. Божественият Максим Изповедник пише: „*Който обича Бога, той неизбежно обича и ближния*”. А ние ще добавим: и Бога не може да обича този, който не обича Христа, въплътения Син Божи. В Новия Завет на света са открити два основни догмата: за Светата Троица и за Въплътения Син Божи. Любовта се съгражда на тези два догмата....

76. Бог е благословил брака отначало в рая, а след това и в Кана. В брака двете тела стават една плът, двете души - „*неразделни и несляти*”. Двата храма на Светия Дух са под един покрив. Защо Бог съединява двете тела в едно? Защото „*в пътя на двама е по-леко, отколкото на един*”. Защото благодарение на брака се обуздава нечистата телесна похот, чрез целесъобразното се отстранява нецелесъобразното. Защото чрез

умножението на рода човешки се дава възможност на мнозина да се спасят с Христовата жертва. Защото телесният брак на мъжа и жената, свързан с любовта и благословен от Църквата, е неизразим символ на духовния брак на Христа с Църквата и с всяка християнска душа. И между първите ученици на Господа - апостолите и мирносоциите - е имало много и брачни, и небрачни.

77. Монашеството по своята идея е надприродно, ангелоподобно. Това е било показано с многобройни примери, и на практика то е надприродно и ангелоподобно. Но, по думите на Самия Господ, това не *„всички могат да приемат, но само онези, на които е дадено“*. Онези, които ясно виждат Царството Небесно, онези, чието сърце е отворено изключително за Христовата любов; които с радост се изкачват нагоре по стръмната отвесна скала до небесните висоти, и които, чувствайки призоваване от благодатта и Божията сила, го приемат без страх и без колебание. Такива Христос вдъхновява за монашески живот с думите: *„Който може да вмести, да вмести“*. Блажена си, дъще моя, че си могла да приемеш онова, което не всички могат да приемат, онова, което се определя като неподправена любов.

78. Мисълта за безбрачие в Божие име и служба на Господа горещо провъзгласява апостол Павел, безбрачният апостол, казвайки (но не заповядвайки): *„Желая всички хора да бъдат като мен“*. И повтаряйки: *„А на неженените и на вдовиците казвам: добре им е, ако си останат, като мен“* (1 Кор. 7:7). Но колкото пъти апостолът възхвалява безбрачието заради Господа, толкова и осъжда безбрачието заради телесните желания. В първия случай любовта към Бога се заменя от всички телесни пожелания, в другия пожеланията и похотите прогонват любовта и заемат нейното място.

79. Монашеството не е правило, а изключение от правилото, но изключение, без което Църквата Христова никога не би била онова, което е. Подобно на неправилните глаголи (като глагола „съм“), без които езикът би бил несъвършен.

80. Цялата строгост на монашеския живот в православната Църква са могли да понесат, издържат само онези, които са имали голяма любов към Господ. Благодарение на това са станали *„светилници на света“*, *„земни ангели и небесни човеци“*, образец на пост и молитва, правило на вярата и чистотата. *„Който обича да разговаря с Христа, той обича уединението“*, - казва свети Исаак Сирийски. В уединението разговор - на любовта с Любовта.

81. В житията на светиите намираме необичайни примери, когато венчани двойки, по взаимна уговорка, продължават да живеят целомъдрен живот като брат и сестра (Галактион и Епистима, Алексей, Човек Божий и др.). По думите на Павел апостола, онези, които имат жени, да бъдат, като че нямат (1 Кор. 7,29). Победителите на плътските страсти са победили змията, прелъстила Ева в рая.

82. За брачния живот добре и разбираемо е написано в Новия Завет. Светите апостоли с отеческа любов и строгост напомнят и на мъжете, и на жените, и на децата: главенството на мъжа над жената се сравнява с главенството на Христа над Църквата (1 Петр. 3:1-8). Любовта на мъжа към жената трябва да бъде подобна на любовта на Христа към Църквата (1 Тим. 2:9-15, 1-15), за която Той принесе Себе Си в жертва (1 Кор. 7:1-16). Омъжената жена *„се спасява с чадородие, ако остане във вяра и любов и в святост с целомъдрие”* (Тим. 2:15), (1 Кор.7:7-8, 32-40). А онази, която живее в телесни страсти, наслаждения е мъртва приживе. Децата да почитат и слушат своите родители. Няма съюз без отговорности.

83. Както осветеният брак символизира Христовото единство със светата Църква и духовния брак на Христа с душата на всеки верен християнин, така, от друга страна, прелюбодейството и блудът символизират сатанизъм, предателство на Божията любов, разрыв на единството с Бога. А всичко това е по волята на сатана, който иска да бъде осуетена, да бъде извратена Божествената любов в хората. За него е непоносима чистата небесна любов, а е приятна телесната похот с всяка нечистота. *„Безплодните дела на тъмнината”* - това е тази примамка, с която той примамва хората в ада (Еф. 5:11).

84. В Светото Божествено Писание често прелюбодействие и блуд се нарича отпадането от единия Бог и поклонението на идоли. Пророците и апостолите гръмогласно осъждат двата тези срамни греха като гибелни за душата. Дали мъжът изневеряна на съпругата си или се покланя на идоли, и в двата случая той отпада от Бога и прави онова, което е угодно на дявола. Любовта няма нищо общо с прелюбодействието и блуда. Тези последните се гаврят с любовта.

85. Съществува едно престъпление срещу любовта, тежко колкото блуда и прелюбодействието, даже още по-тежко. Това е богоборчеството на лицемерните народни старейшини, които имат на езика си любов към народа, а в душата си - презрение към него. Под вид на закон те ограбват и потискат народа и отхвърлят *„правдата, милостта и вярата”*. Това са онези, на които Бог им пречи, а Христос им досажда, и те действат лукаво,

за да отклонят народа от Бога, а Христа те разпъват. Това са най-големите врагове на народа, които гонят и убиват неговите истински приятели. Тях именно Христос е сложил по-долу от блудниците и митарите, казвайки на фарисеите: *„Истина ви казвам, че митарите и блудниците ви изпреварват в Царството Божие”*.

86. Благоуханието на любовта! Кадейки тамян, ние мислим за сладостния аромат на небесната любов. Светият Дух като небесен огън донася топлината на любовта в човешките сърца, и като свеж вятър разпръсква греховната смрад и разпространява Христовото благоухание в света. Този аромат са имали в себе си всички светци. Хората са го усещали и от живите светци, и от техните мощи. Апостолът казва за това: *„Ние сме Христово благоухание пред Бога”* (2 Кор. 2:15), аромат на познанието на истината и сладостта на любовта.

87. В църковните песнопения се споменава за *„благоуханието на рая”*. Този аромат се е излъчвал от Господа, а чрез Него и от всички Христови ученици, които вместо зловонието на плътските похоти се изпълнили с аромата на святата Божия любов. Христовото благоухание обаче, не въздейства на всички еднакво, но *„за едните е смъртоносен дъх за смърт, а за другите - живителен дъх за живот”* (2 Кор. 2:16). Защото едните прогонват този аромат със зловонието на греха, а другите го вдишват до края на дните си, пазейки сърцето си и от цялото си сърце стремейки се да угодят на Христа, за да приемат и в себе си благоуханието на рая.

88. *„Аз ви обрекох на един мъж, от чиста Дева...пред Христа”*, - пише Павел на коринтяни, затънали в плътски похоти и разпътство. Това е задачата на Църквата, т. е. да очисти верните от всяка греховност и страстност, и да ги претвори в чисти и святи деви, невести на Пречистия и Пресвятия Христос Цар. Преподобни Теоност пише: *„Няма друг толкова велик подвиг, като подвига на целомъдрието и девството. Онези, които честно пазят безбрачието, предизвикват удивлението на ангелите и се удостояват с мъченически венци”*. В сръбската народна поезия има такъв образ: *„благоухание на моминската душа”*. Това е ароматът на чистотата и святостта.

89. На Изток хората умеят да различават мириса на кръстената от некръстената душа. Пчелите по мириса разпознават злия човек и веднага го нападат. Дивите зверове са идвали при светите мъже и жени и са се галели в тях. Те са усещали благоуханието на любовта. Разбира се, и апостолите са чувствали този неземан аромат на любовта (Филип. 4:18). Бог не понася нито мириса на жертвите на беззаконниците и лицемерите, нито на

неправедната жертва (Ис. 1:13). Жертвите сами по себе си имат мирис, свойствен на тяхното естество, но душите на принасящите жертви са изпускали зловоние.

90. Любовта много може да прости. И с любов може всичко да се прости. Гордото самооправдание е противно на любовта. Фарисеинът Симон се надсмивал над Исус задето Той позволил на жената, явна грешница, да Му умие нозете с покаяните си сълзи и да ги отрие с косите си (на нея, която осъзнавала, че греховете ѝ са повече, отколкото космите на главата). Исус укорявал фарисея, казвайки му: *„Прощават ѝ се многото ѝ грехове, защото много обикна“*. Кого е обикнала? Онзи, Който отивал на Голгота, за да умие и нейните грехове, както и греховете на целия свят, не със сълзи, но с кръв.

91. По Своята велика любов Хрисос търси не нещо наше, а самите нас. А хората, поради недостиг на любов повече търсят Неговите блага, а не Него. Искат да получат от Него и хляб, и дъжд, и плодородие, и здраве, и всичко земно. И Той с тъга подава всичко това. Ние забравяме, че когато придобиваме Бога, то и всичко, заедно с Него. Апостолът казва: *„Всичко смятам за измет, Христа да придобия“* (Фил. 3:8). От друга страна той пише на верните: *„Аз търся не вашето, но вас“* (2 Кор. 12,14).

92. Любовта и богатството не се погаждат един с друг. Ти горчиво си се узкушила от това, дъще моя. Търсенето на богатство - е липса на любов. Тропарят на светите деви-мъченици удивително описва тяхната любов към Христа: *„Агницата Твоя, Исусе, зове със силен глас: Тебе, мой Женише, обичам, и Тебе търсейки, страдам, - и за Тебе умирам, за да живея с Теб; но като жертва непорочна приеми мен, която с любов се пожертвах за Тебе“*. То е това, което Христос очаква от Своите невести: техните души, пламтящи от любов, и съвсем не богатство. А твоите трима жениха, дъще моя, искаха на теб себе си не да дадат, а да продадат.

93. За Христос като за Младоженец и Неговия мистичен (т. е. духовен) брак с отделни души и с Църквата, в неговата цялост, много е изписано в православното богословие. В притчата за браковете на Царския Син - Христос, с образа на Жениха, Христос сочи Самия Себе Си. А говори Той за браковете, а не за брака, защото жадува венчание с много човешки души, които във вечния живот ще Го обичат, както и Той ги обича. Не всички поканени ще се отзоват, защото са прекомерно обвързани с телесни пожелания и са венчани за земята. Но и без тях *„масите ще се напълнят с гости“*. И тъй ще се напълни Небесното царство, Христовия Чертог, с душите на верните Му и любящите Го. А който не влезе и остане извън

Царството, то това е не защото до него не е достигнал призивът, но защото по своя воля той не е пожелал да се отзове на поканата.

94. Каквато и да е съдбата на човека на земята, каквито и да са хитросплетенията и препятствията от сатаната и безбожниците, и каквото и да е в последните времена отпадането от истината и Христовата любов, Христовото Царство все едно ще се напълни. Защото Онзи, Който ни учи, че преди да започнем да градим кула, трябва всичко да пресметнем - дали ще можем да завършим делото, - нима Той предварително не е обмислил как да напълни Царството Си? Църквата - това е Неговото тяло. И колко много са необходими в него всички работи и всички работещи до най-малките, до най-миниатюрните клетчици. За да напълни Царството, Господ мнозина разкажали се грешнии и грешнички ще очисти и прероди така, че да станат достойни да се нарекат Негови невести. Но само личното покаяние е началото на труда за срещата с Божествената благодат.

95. Както родителите се радват, когато обичат и хвалят детето им, така и Господ се радва, когато хората обичат и славят Неговите светии: като да славят Него. *„Който приема вас, Мене приема”*, - казва Той. И който прославя Христовите светии, прославя Христа. Светиите са прославили Своя Господ на земята със светлината на любовта, и в много беди и напасти са опазили Неговите заповеди. Така са победили те първия звяр, бащата на раздорите и пакостите, първия човекоубиец. И не търсейки нищо за себе си на земята, придобили всичко на небето. Така е и обещано (не с лъжливи човешки уста, но с правдивите уста Божии): *„Който побеждава, ще наследи всичко, и ще му бъде Бог, а той ще ми бъде син”* (Откр. 21:7).

96. Кой ще победи? Онзи, който знае, че е причастник на тялото Христово и пази душата и тялото си в святост; не като свои, но като Христови. Онзи, който гледа на Христа, разпнат на кръста, и си казва в себе си: това е Той, Който ме обича повече, отколкото моята майка. Неговите мъки - са заради моите грехове, и Неговата кръв - е за мое очистване и спасение. Ще победят онези, които навреме украсяват душите си с трепетна любов към Вечния Жених - Христос. Да, всички онези, които са запазили получената покана за Небесната вечеря на Божия Агнец. *„Блажени са поканените на сватбената вечеря на Агнеца”* (Откр. 19:9). Поканените и отзовалите се. Страхът Господен - е начало на премъдростта, а любовта - е нейна пълнота и неин връх.

97. Всички хора са призвани, и Бог иска всички да се отзоват. И много, твърде много вече са се отзовали през миналите векове, и още много ще се отзоват. Това ще бъде велико събиране, ще има толкова хора, колкото броя

на морския пясък. Тайновидецът Йоан така описва този събор: „След туй видях, и ето, голямо множество народ, което никой не можеше да преброи, - от всички племена и колена, народи и езици; те стояха пред престола и пред Агнеца, облечени в бели дрехи и с палмови вейки в ръце” (Откр. 7:9). Невъзможно е на земята да се познае и да се изпита такова тържество и радост. Това е празник на любовта, която превъзхожда наистина всеки ум и всяко въображение. Това е неизмеримото, неизброимото царство Христово.

98. Бъди внимателна, дъще моя, и не се залъгвай. Колкото голяма е любовта на Агнеца към тези, които със страх и любов пазят Бащината покана за брак на Сина, толкова страшен е и гневът на Агнеца към онези, които са чули този призив, но не са откликнали, или са го отхвърлили, а призоваващите - апостоли, мисионери, свещеници - са измъчили. Защото когато Божият Агнец победи всички зверове, в човешки и друг образ, и се яви пред света, тогава те, като се ужасят, ще възкликнат на „*планините и на скалите: паднете върху нас и скрийте ни от лицето на Оногова, Който седи на престола, и от гнева на Агнеца*” (Откр. 6:16). Праведно, но и страшно ще е възмездието на изменниците на любовта.

99. Когато един от съпрузите не опази съпругеската вярност - какъв гняв, каква вражда, какъв вик по съдилищата! И при това никой от съпрузите предварително не е жертвал за другия нито едното си око, ни ръка, ни пръст. И при все това каква ярост! А Христос Цялото Си тяло предава до край, цялата Си кръв пролива за всяка човешка душа. Неговият гняв срещу предателя на любовта, подпечатана от Него с кръв и смърт, е оправдан несравнимо повече, от гнева на оскърбения съпруг. Симеон Нови Богослов казва: „Ако душата тайно или явно замени любовта към Жениха Христос с любов към който и да било друг, тя става омразна и гнусна за Жениха”. Потруди се, дъще моя, да се научиш да обичаш Христа повече от тоя свят и всичко на тоя свят, и повече от самата себе си.

100. Любовта не се нуждае от Закон. Любовта е Закон на законите. Това е новият Закон или Новият Завет Христов. „Знаем, че на този, който люби Бога, всичко съдейства за добро” - казва апостолът. Пътят на любовта може да бъде изпълнен със спънки и тегоби, но и според Божието Слово, и от човешкия опит - този път непогрешимо води към вечно блаженство.

101. Много ти писах, чедо Божие, а за всичко това може кратко да се каже: „Ако обичаш Господа Иисуса Христа, си изпълнила двете велики заповеди за любовта. Защото Той е наш Бог и също Той е и наш ближен. Най-близкият от всички. На Него се основават двете заповеди за любовта и се

отнасят на първо място към лично Него. В древността хората не са могли да обичат невидимия Бог. Иисус Христос е въплътен Бог и действителен Човек. Богочовек, дошел на земята като Бог на Любовта, и като Човек пострадал от любов към нас. И наистина, такъв Бог и такъв Ближен да се обича е много лесно. А чрез Него и всичко Негово.

102. О, душо моя, ще дойде време да се отдръпнеш от всички и всички да те изоставят. И приятелите ще те забравят. Богатство няма да ти потръбва. Красотата ще увяхне, силите ще намалеят, тялото ще изсъхне и душата ще се потопи в мрак. Кой ще ти протегне ръка в тази мъка и самота? Само Христос Човеколюбецът, ако ти в твоя живот си Го възлюбила. Той ще те изведе от мрака към светлината, от самотата към Небесния Събор. Мисли за това ден и нощ и се стреми към това. И да ти помогне Христос, Царят на любовта. Амин.

Забележка: Посвещавам това писание на моята духовна дъщеря, монахиня Касиана за четене и размисъл за това, което е по-високо от всичко на небето и на земята.

Смиреният раб Божий Калистрат.

Глава 7

Всичко тайно става явно

Няколко дни се трудиха Павле Сарайлия и Марко Кнежев, преписвайки за себе си двата ръкописа, т. е. повестта на Йово Сарайлия и писанието на отец Калистрат. Няколко дни се трудиха Павле Сарайлия и Марко Кнежев, преписвайки за себе си двата ръкописа, т. е. повестта на Йово Сарайлия и писанието на отец Калистрат. Милешевският игумен толкова се радваше на намирането на втората част от ръкописа, че не даваше да се изнася от хотела, но разреши да бъде преписан. Преписвачите взеха копията, а двата оригинала сложиха заедно и предадоха на отец игумена за съхранение.

В тази работа само доктор Сумрак не вземаше никакво участие. Той не излизаше от стаята си. През една от нощите валеше страшен дъжд от вечерта до сутринта. На третата сутрин намериха доктора мъртъв, лежеше до гроба на майка Касиана. В стаята му намериха две писма, едното адресирано до Павле Сарайлия, а другото - до отец игумена. Първото писмо гласеше:

„Скъпи Павле, приятелю! След нашата двугодишна дружба намирам за необходимо да ти откроя нещо, за теб неизвестно. Аз съм същият онзи студент по медицина, когото издържаше „гърбавата Юлия”. Аз съм същият онзи мерзавец, който я излъга и избяга в навечерието на назначения ден на венчанието в манастира Савина. Аз, негодникът, по-късно се ожених за една зла жена, която ме лъжеше, презираше и тормозеше, а накрая ме ограде и изгони. Това беше първото Божие наказание. Но по-тежкото наказание бяха угризенията на съвестта. Гонен от тях, аз се заселих в Сараево, когато Касиана беше вече монахиня, за да бъда по-близо до нея и да измоля от нея прошка. Изповядах всичко на отец Калистрат, и след дълга епитимия той ми прости греха, след като узна от Касиана, че и тя ми е простила. Духовникът ми прости, тя ми прости, но сам на себе си аз не простих, и не знам, дали ми е простил Бог. В моята глупава младост аз я презирах заради уродливото ѝ тяло, а в горчивата си старост я обожавах повече от всички на света. Разбрах, че моята душа е била по-гърбава и по-безобразна от нейното тяло. Тя стана за мен ангел в плът. Не се осмелявах да я докосна, нито даже да докосна дрехата ѝ. През нея небето сияеше с някаква неземна светлост. Благодарение на нея познах Бога, върнах се към вярата и към православната Църква. От нея разбрах, че плътската любов няма нищо общо с истинската, духовната любов. Когато излязохме от Сараево, усетих приближаването на смъртта. Тогава събрах всичките си душевни сили, за да подкрепя своето тяло, докато стигнем в манастира. Сърцето ми биеше тежко през всичките тези дни. Аз не исках да умирам в моята стая. В този миг отивам да умра на нейния гроб, макар за това да не съм достоен. Това е всичко. Прости ми, скъпи приятелю, и не допускай твоята духовна радост в тоя свят манастир да се помрачава дори и за час заради моята смърт. Чрез теб завещавам цялото си имущество на манастира Милешево, на този манастир на Свети Сава и майка Касиана.

То за мен е прах, също, както и моето тяло. Прости и остани с Бога.

Любящият те до смърт, и след смъртта, твой приятел Л. Сумрак”.

Писмото до игумена гласеше:

„Ваше Боголюбие, скъпи отче игумене, прости, и пак прости. Не позволявай моето нечисто тяло да бъде погребано между манастирските стени. Не съм достоен за това. Моето тяло ме доведе до грях в моята младост, и този грях отрови целия ми живот. Заповядай да ме погребат недалеч от манастирските стени, на края на река Милешевка. Когато реката се разлее, нека отнесе тялото ми в Лим, а Лим - в Дрина и все по-далеч и

далеч... до морето. А ти се помоли за грешната ми душа. Покланям ти се доземи, целувам святата ти десница и моля за прошка.

Грешният доктор Сумрак

Още не бе отминал всеобщият потрес и не бяха утихнали обсъжданията, и поредното удивително събитие се случи в манастира. Хората още говореха за смъртта на доктора, когато вниманието на всички се прехвърли върху един млад мюсюлманин от Беран. Изпаднал в безумие, той тичаше около църквата от сутрин до вечер. В началото хората го съжаляваха, но постепенно всички свикнаха с него. И вече не му обръщаха внимание. Но веднъж, когато духовникът четеше за него Псалтир над гроба на свети Сава, младежът още веднъж претича около църквата и изведнъж внезапно спря. „Къде съм?” - попита той учудено. Беше изцелен. Разумът му се възвърна. Плач от радост на роднините му. Прославяне на свети Сава и викове на радост в целия народ. Яви се тайната Божия, тайната на силата на Божия угодник, свети Сава и всички милешевски светци.

Павле Сарайлия, дотогава покрусен от неочакваната смърт на приятеля си Сумрак, едновременно се изпълни с удивление от това ново чудо.

Това действително е чудо Божие! - възкликна той.

Господарю мой, не се учудвайте, - проговори един старец от Хисарджик.

Това място е изпълнено с небесен огън. Ние горе, от Хисарджик, често виждаме нощем как излиза огън от тези гробове. Това ли не е чудо? Тук има неизброимо множество мъченици, монаси, жени, девойки и деца, убити от османлиите (турците). Всичкото зло, което съществувало в царството, се опълчило против Милешево и свети Сава. Тук са погинали невинни хора, които са се събирали в манастира. Тук лежат и мюсюлмани, изгубили живота си, само защото са били тук по време на нападенията. От гробовете излиза огън, господине, огън след огън. Ние по-рано гледахме от планината и мислехме, че има пожар в манастира! Огромен стълб от огън се издигаше от гроба на отец Калистрат. Огромен огън - от гроба на майка Касиана. Дивно е това място, господине. Слава на Бога, и на свети Сава!

Монасите и игуменът разказваха, че всеки понеделник (а това е денят, посветен на Ангелите) от гроба на Касиана се разливало силно, дивно благоухание, като че аромат на запален тамян. Този аромат, казват, се усеща надалече до околните села. А понеделник бил денят на нейната смърт. И много други свидетелства на съвременници за Касиана е записал Павле. Как тя събирала сръбските и турски деца в манастира, за да се грижи

за тях и да ги учи. Как с допира на ръцете си лекувала болни, как, стоейки на молитва, се издигала във въздуха. Как пред нея църковните двери сами се отваряли. Мюсюлманите я наричали *Нена*, а християните - *Сияна*, защото казвали, че лицето ѝ сияело. Природната красота на лицето ѝ се усилила от духовната красота и доброта на душата ѝ. Нито постът, нито трудът, нито старостта, нищо не помрачавало сиянието на нейното лице.

* * *

Нашите поклонници останаха в Милешево до Възнесение, храмовия празник на манастира. Защото както крал Стефан Първовенчани е посветил своята обител Жича на Господнето Възнесение, така и неговият син, крал Владислав, тази своя обител Милешево, е посветил на същия празник. А сега вече бе втора година от освобождението на Гроба на свети Сава не само от турците, но и от още по-големи врагове на сърбите, за съжаление, кръстени.

И имаше голямо тържество, както някога във времената на царството сръбско. По молба на сараевските гости, духовниците отслужиха парастас за всички „*отци и наши братя*”, които от Косово и до наши дни, един след друг, са заплатили страшна цена за правата вяра и скъпоценната свобода. А след парастаса изпяха велико славословие на Бога.

На третия ден след празника три открити кабриолета слизаха надолу по река Лим към Сараево. Сега с единадесет пътника. Три дни разговаряха пътниците за всичко, което са видели с очите си и почувствали със сърцето си в манастира Милешево. И благополучно стигнаха до Сараево, не довършвайки разговора.

Глава 8 Света Сърбия

Руснаците от старо време наричали своята земя „*Света Рус*”. И това название е прието в света и е оправдано. Но можем да попитаме: „*А защо не Света Сърбия?*”

Нито една земя сама по себе си не бива света. Напротив, тя цялата е проклета поради греха на Адам. Свещеното Писание говори, как Бог, изгонвайки грешния Адам от рая, му казва: „*Проклетата да е земята поради тебе*” (Бит. 3:17). Но в същото време цялата земя е осветена от пречистата

Кръв Христова, пролята на Голгота. Обаче, това е само в този случай, ако хората, живеещи на тази земя, следват Христа и проливат за Него своята кръв, освещаваща земята. Многобройни жертви за Христа са принесли всички християнски народи: източните повече от западните. А сръбският народ, изхождайки от неговата численост, е принесъл повече от другите страни на християнския Изток.

Света Сърбия. Тя наистина е света. Осветена с пост, молитва и причастие от целия народ за цялата му християнска история. Осветена с многобройни олтари, свети гробове, обители (манастири или храмове, издигнати за душевно спасение), чрез които се свързва небесното със земното; с прославяне на Божии угодници, със сълзи на каещите се, празници и литийни шествия, свети мощи, кръстове и икони. Но повече от всичко осветена със страданията на милиони мъченици за Честния Кръст и християнската вяра. А това е най-великото освещаване на земята - кръвта на християнските мъченици. И колко много кръв е пролята! Онези сърби, които сега са само на 40 години - са свидетели на страшните страдания на два милиона сръбски мъченици. А кой ще ги изброи от Косово и до 40-те години на нашия век, всичките тези милиони. След цели пет века! Колко много кръв е пролята! И светената вода, с която свещеникът поръсва хората, домовете, нивите, лозята и пчелините и стадата - и тази вода освещава. И това е, без да броим кръвта на светите божиите хора. Това е без да броим кръвта. Без да говорим вече за сълзите, молитвите и плача. Затова и сърбите могат свободно и с пълно право да наричат своята земя света. Света Сърбия.

И трябва да помним, и да учим децата си, че няма нищо по-силно от светинята. Светата земя не може да победи нито безбожието, нито лъжата, нито насието, нито грубостта на завоевателите, никаква друга мимолетна и несвята сила. Светата земя я пази Сам Бог със Своята мощ и Своето благословение. Тя не може да бъде победена. И колкото е по-голямо мъченичеството, толкова тя е по-силна. И нека всеки сърбин да се радва, а днес, още повече от когато и да било, че неговото отечество - е свята земя. Света Сърбия! И нека знае и помни, за да не оскверни тази светиня, за да прибави към нея, а не да отнеме от нея.

Америка, 1953 г.

[Касиана или повест о християнской любви](#)

<http://carstvo-maloe.com>